

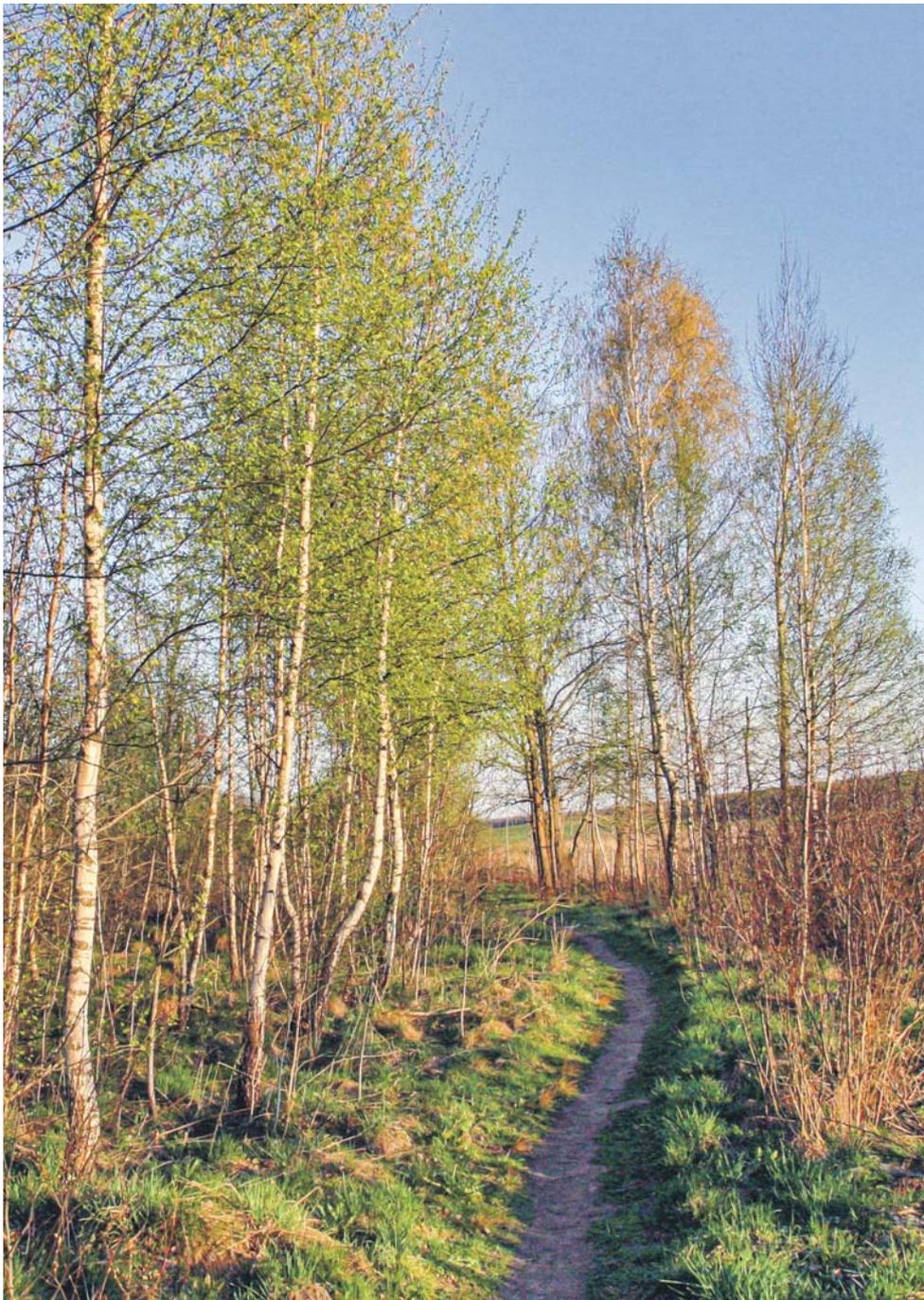
Святло,
якое
не згасе
стар. 4

Нацыянальны
казачны
характар
стар. 11

Вясельны
кураж
«Прымакоў»
стар. 13

Пімен ПАНЧАНКА

Вясною

Жылы дрэў напоўніліся сокам,
Ручаі імкнуцца да ракі.
Неба стала чыстым і высокім,
І пяюць вясёлыя іпакі.

Ўсё вясна старанна падлічыла,
Сонцам абагрэла кожны кут,
Паляўнічым прынясла дзічыны,
Рыбакам расчысіла раку.

Рыбы абудзіліся з застою,
А ваўкі халодныя насы
Узнялі на воблака густое
І спрабуюць ціха галасы.

На паляне ў светлым пералеску
Расцвілі налітыя расой
Сінія падснежныя пралескі
Пад аховай урачыстых хвой.

Я пакінуў хату, кінуў вершы,
Блукаю на лесе, як дзівак.
Мяне кліча ў госці друг мой лепшы —
Шэры дрозд, чудоўнейшы спявак.

Пах смалісты п'ю і не нап'юся,
І пад гром птушых галасоў
Да бярозы белай прыхінуся, —
Буду прагна ніць салодкі сок.

І тады нальецца цела сілай,
Гэтай сілы радасць зберагу,
Каб яна мяне перанасіла
Праз бяду, і ворагаў касіла,
І знішчала чорную тугу.

1938

«ЛіМ»-акцэнт

Афіцыйна. Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка падпісаў Указ № 105, якім карэктуюцца Указ ад 26 сакавіка 1998 года № 157 «Аб дзяржаўных святах, святачных днях і памятных датах у Рэспубліцы Беларусь». Назва дзяржаўнага свята зменена з «Дзень Дзяржаўнага герба Рэспублікі Беларусь і Дзяржаўнага сцяга Рэспублікі Беларусь — другая нядзеля мая» на «Дзень Дзяржаўнага сцяга, Дзяржаўнага герба і Дзяржаўнага гімна Рэспублікі Беларусь — другая нядзеля мая». Азначаецца, што новая назва дасць магчымасць аддаць даніну павягі ўсім тром дзяржаўным сімвалам Беларусі.

Форум. Прэзідэнт Беларусі накіраваў прывітанне ўдзельнікам і гасцям ХХІХ Міжнароднага форуму па інфармацыяна-камунікацыйных тэхналогіях «ТБА-2023». «Гэты грандыёзны форум стварае як штогадовая адкрытая пляцоўка для абмену вопытам і дэманстрацыі дасягненняў у тэлекамунікацыйных, банкаўскіх, інфармацыйных тэхналогіях. Місія «ТБА» простая і высакародная: пашырэнне і ўкараненне ў Беларусь самага лепшага і перадавага», — гаворыцца ў прывітаннях. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што ў краіне сфарміраваны моцны блок галоўных ІТ-праектаў, мэта якіх — поўнаштабная інфарматызацыя і лічбавая трансфармацыя ўсіх галін эканомікі, сацыяльнай сферы, дзяржаўнага кіравання, а таксама нарошчванне экспертнага патэнцыялу ў гэтым перспектывным напрамку.

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка віншаваў народную артыстку Расію Валерыю Пярфілаву з днём нараджэння. «Дзякуючы ўнікальнаму музычнаму стылю, абаянна і працавітасці вы дасягнулі вяршынь поспеху і выканальніцкага майстэрства. Глыбокую павягу выклікаюць вашы актыўныя грамадзянскія пазіцыі і адданасць Радзіме, — гаворыцца ў віншаванні. — Беларускія глядачы ведаюць і любяць вашу творчасць, цэняць вас як добрага сябра нашай краіны, выдатнага артыста і шчырага чалавека». Аляксандр Лукашэнка пажадаў Валерыі Пярфілавай моцнага здароўя, невывяржанага натхнення і новых здзяйсненняў.

Акцыя. Сёння бібліятэкі Беларусі запрашаюць ана «Бібліяноч». У праграме — мноства тэматычных пляцовак для дарослых і дзіцяці. Гасцям прапаноўваюць розныя актыўнасці: майстар-класы, гульні, творчыя сустрэчы з пісьменнікамі і г. д. Напрыклад, у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі тэма акцыі — «БібліяІмпульс». У праграме значацца квесты ад кампаніі «Квесторыя», «Літаратурны салон» з членам Саюза пісьменнікаў Беларусі Ірынай Карнаухай, шахматна-шашачныя турніры, «настолкі» ад *Hobby World*, «этнавечарына» з фолк-гуртом *Guda* і капэлай традыцыйнай музыкі «Аня-гож», чайны рытуал «Тры кубкі тэксту», майстар-класы па фантастычнай ілюстрацыі і многае іншае. Маленькіх гасцей папашаць акаварым, арт-тэатр *Vershina*, цыркавая студыя *Fantasy* і названавальная ІТ-праграма ад вучэбнага цэнтру «Айціландыя».

Вярнісаж. Выстаўка скульптур «Выразаюць Вразьбары» адкрылася ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы. Як паведамляюць арганізатары, скульптурныя вобразы паэта і яго герояў перадавалі ў зборы музея творцы розных пакаленняў. Цяпер калекцыя налічвае 72 адзінкі захавання, частка з іх уваходзіць у склад стаяцярных экспазіцый музея ў Мінску і яго філіялаў, частка — 15 скульптур некалькіх аўтараў — прадстаўлена на часовай выстаўцы. Дадатковы кантэкст для скульптур ствараюць гістарычныя фотаздымкі з фондаў музея. Выстаўка экспануецца да 10 мая.

Свята. Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры і Студэнцкае этнаграфічнае таварыства запрашаюць сёння на канцэрт велікодных і юраўскіх песень «Вясна красна на ўвесь свет». «Вялікдзень — адно з самых важных і ўзнёслых хрысціянскіх свят, — раскажваюць арганізатары імпрэзы. — Галоўнай адметнасцю святкавання Вялікадня з’яўляецца валацобны абрад. Гэтая традыцыя мае яшчэ дахрысціянскія карані і ўласціва толькі беларускай культуры». У праграме, апроч іншага, — спевы і танцы.

Праект. У рамках выстаўкі жывапісу Уладзіміра Гладкова «Паміж небам і зямлёй» 26 красавіка ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага адбудзецца музычная вечарына «*Gnosiennes*» у выкананні «Музычнай гасцёўні» Белдзяржфілармоніі. Так, прагучыць музыка Э. Саці, І. С. Баха, В. А. Моцарта, К. Дэбюсі і Ф. Гласа, якая, па меркаванні арганізатараў імпрэзы, дасць магчымасць на імгненне спыніцца і перанесціся ў іншую прастору — гармоніі і прыгажосці, уласціваю і творчасці Уладзіміра Гладкова. Музыка ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага прагучыць у выкананні Таццяны Старчанкі (фартэпіяна) і Юліі Ражкоўскай (віяланчэль).

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Памятны падарунак

Творчая сустрэча са старшынёй Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Леанідам Крываносам і паэтам Рагнедам Малахоўскім адбылася ў СШ № 6 горада Жодзіна.

Пісьменнікі прывезлі ў школу дыплом і памятны падарунак, якім узнагародзілі аднаго з пераможцаў рэспубліканскага анлайн-конкурсу чытальнікаў «Пад зоркай Венеры», прысвечанага творчасці класіка айчынай паэзіі Максіма Багдановіча. Гэта пяцікласніца Дар’я Рыжковіч, якая ўразіла журы выразнай дэкламацыйнай верша «Зімой» і адметным мастацкім афармленнем відэароліка.

Падчас сустрэчы Леанід Міхайлавіч і Рагнед Юрэвіч пазнаёмілі прысутных настаўнікаў і вучняў са сваёй творчасцю, адказалі на шматлікія пытанні, падарылі школьнай бібліятэцы свае кнігі.

Прэс-служба МАА СПБ

не абмініце

Лета і горад

Летні музычна-турыстычны сезон адкрыецца 13 мая і працягнецца да 16 верасня. Аглядныя экскурсіі, танцавальныя майстар-класы і рэканструкцыйнае гарадскае побыту мінулых стагоддзяў — гэта далёка не ўсе заплававаныя праекты, якімі імкнучыя парадаваць мінчан і гасцей сталіцы.

Адзін з галоўных музеяў Мінска — музей гісторыі горада — прапануе бесплатныя аглядныя экскурсіі па Верхнім горадзе з наведваннем сугарэння былой царквы Святога Духа. Так, можна будзе ўбачыць захаваныя аб’екты XVII—XIX стагоддзяў. Экскурсіі будуць праходзіць па суботах. Цікавая ініцыятыва Музея гісторыі горада Мінска — стварэнне абанемента пад назвай «АРТ-выхадныя ў Верхнім горадзе». Па ім можна наведаць адметныя выставачныя пляцоўкі — Мастоцкую галерэю Міхаіла Савіцкага, Гарадскую

мастацкую галерэю твораў Леаніда Шчамялёва, арт-гасцёўню «Высокае месца» — і пазнаёміцца з іх пастаяннымі і часовымі экспазіцыямі.

Яшчэ адна ўстанова культуры — Музей прыроды і экалогіі — прапануе экскурсію «Горад рамястваў, горад гандлю». Дзякуючы ёй наведвальнікі змогуць даведацца аб развіцці гэтай сферы ў Мінску ў XVII—XIX стагоддзях. У Траецкім прадмесці будзе арганізавана работа пляцоўкі «Горад майстроў». Як адзначаюць арганізатары, яе галоўнай ідэяй стане рэканструкцыя розных фрагментаў бытавой мастацкай культуры.

Экскурсію з музычнымі ілюстрацыямі, якая пазнаёміць з асаблівасцямі свецік прым’еаў і традыцыйнай музычнай культуры беларускіх сядзіб, прапануе музей «Лашыцкая сядзіба». Да таго ж супрацоўнікі музея плануюць запрашаць на адмысловыя экскурсіі з танцавальным майстар-класам «Адзін дзень з жыцця Лошыцкай сядзібы XVI—XVII стагоддзяў».

Між тым у гістарычным цэнтры Мінска арганізуюць невялічкі тэатральны перформанс. Міркуецца, штодзень, калі гадзіннік Мінскай гарадской ратушы паказвае поўдзень, на цэнтральны балкон будзе выходзіць вайт, які павітае прысутных на плошчы і прапануе паўдзельнічаць у тэатралізаваным паказе. Да таго ж працягне працаваць праект «Тэатральны дворык» на адкрытай пляцоўцы гатэля «Манастырскі». З 20.00 да 22.00 кожную суботу будуць ставіць спектаклі дзіцячыя і студэнцкія аматарскія калектывы. Пакажуць сваё майстэрства і прафесійныя актёры гарадскіх тэатраў.

Адным з галоўных складнікаў летняга музычна-турыстычнага сезона з’яўляюцца канцэрты ў Верхнім горадзе (кожную суботу з 20.00 да 22.00). Праграма разнастайная. Сярод музыкантаў — найлепшыя піяністы краіны.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Сімвал пошуку і тонкасці спасціжэння

Творчасць Максіма Багдановіча неадольна вабяць кожнае пакаленне беларусаў спасцігаць яе наноў: музыканты, літаратары, мастакі пераасэнсоўваюць спадчыну айчыннага класіка і штораз адкрываюць у ёй тое, што выяўляе сябе праз гады. Так, учора ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча быў прэзентаваны выставачны праект Святланы Верабей «Зорка». Назва гэтая з’яўляецца і сімвалам, і галоўнай тэмай работ мастацкі.

Сімвалізм зоркі ў вялікай колькасці значэнняў і загадак, якія тысячгагодзі натхнялі чалавека на пошукі, адкрыцці і здзяйсненні. Мастачка ў сваім праекце выяўляе сваё бачанне гэтага сімвала, колерамі і лініямі праводзячы паралелі паміж падзеямі ўласнага жыцця і культурнай спадчынай нашай краіны — менавіта ў духоўнай скарбонцы папярэднікаў схаваныя крыніцы пацужыя, светапогляду і аўтарскага творчага метаду.

Адна з найважнейшых тэм, адлюстраваных на малюнічых палотнах, — тэма кахання. Для Святланы яна з’яўляецца крыніцай натхнення. Сімвалічны вянوک карцін, прадстаўлены да ўвагі наведвальніка, прапануе паглыбіцца ў яркія эмоцыі не толькі праз візуальнае ўспрыманне, але і пашырыць дыяпазон уражанняў праз паэтычны тэкст і водар. «Усе мы разам ляцім да зоры!», — больш чым стагоддзе таму прамавіў Максім Багдановіч у знакамітым вершы, і гэты матыву тонка

«Вянук санетаў».

пераддзены праз адценні і пераходы паміж імі, праз алозіі і адсылкі да твораў беларускага класіка.

Выстаўка чакае наведвальнікаў да 22 мая.

Аліса БРАТКА
Фота з архіва Святланы ВЕРАБЕЙ

акцыі

У дзіцячы дом — з кнігай

На чарговым пасаджэнні літаратурнай гасцёўні Мінскага гарадскога аддзялення СПБ «Верасок» выхаванцы дзіцячага дома № 5 атрымалі ў падарунак кнігі з аўтарскімі аўтографамі. Па добрай традыцыі на кожнай сустрэчы прысутнічае загадчыца дзіцячай бібліятэкі № 16, пры якой працуе літгасцёўня, Вольга Ціткова. Яна прадставіла серыю кніг «Дзеці вайны».

Запрошана гасця паэтэса Вольга Сакалова працягнула распачатую тэму

вайны. Яна распавяла пра сваю малую радзіму — вёску Азарычы, што ў Калінкавіцкім раёне Гомельскай вобласці. З горыччу і болей згадала колішнюю трагедыю, гібель мірнага насельніцтва, ваеннапалонных, партызан. Вольга Міхайлаўна расказала маленькім слухачам і пра сваіх землякоў, якія збералі памяць аб героях-вызваліцелях.

Падрыхтавала і правяла мерапрыемства супрацоўнік МГА СПБ паэтэса Іна Фралова.

Ганна СТАРАДУБ, фота аўтара

імпрэзы

Танец як дыялог

Музей гісторыі горада Мінска адкрывае чарговую музычна-танцавальны сезон. Ужо сёння ў 18.30 супрацоўнікі філіяла «Лошыцкая сядзіба» запрашаюць усіх аматараў адпачыць пад густоўную музыку на выканальніцка-харэаграфічны салон «Дыялог часоў», дзе прагучаць творы знакамітых кампазітараў XIX—XX стст. у выкананні навучэнцаў Мінскага дзяржаўнага каледжа імя Міхаіла Глінкі.

Праграма «Дыялог часоў» прысвечана баянна-акардоннаму выканальніцтву і танцавальным мелодыям другой паловы XIX — XX стст. Студэнты выкаюць «Венгерскі танец № 1» Іаганеса Брамса, вальс «Вясеннія галасы» Іагана Штрауса, танга «Ліхаманка» Астара П'яцолы, а таксама іншыя вядомыя творы. Акрамя таго, наведвальнікам будзе прапанавана магчымасць

узяць удзел у майстар-класе па рэгтайме — адным з відаў танцаў эпохі мадэрну. Удзельнікі мерапрыемства змогуць паспрабаваць сябе ў танга і вальсе. Завяршэннем праграмы стане інтэрактыўная экскурсія па Лошыцкай сядзібе, якая пазнаёміць з таемным кодэксам кавалераў і дам.

Для музычнай і танцавальнай творчасці рубяжа XIX—XX стст., як свядржаюць арганізатары, характэрны эксперыменты і крэатыўныя пошукі. Менавіта ў гэты час у асяроддзі выканаўцаў распаўсюдзіўся баян у якасці альтэрнатывы фартэпіяна і валынцы-мюзет. Наадварот, акардэон стаў успрымацца як «буржуазны» інструмент. Да таго ж, калі верыць куратарам мерапрыемства, тут жа адбылася канчатковая перамога вальса як вядучага танца ў праграмах салонаў і баліяў дэ паўсярскіх танга.

Каміла НАВІНКІНА

«На вячорках у нашым пасёлку...»

Вячоркі... Вечарушкі... Пасядушкі... Так калісьці называліся старадаўнія беларускія пасядзелкі. Гэта звычай вяскоўцаў разам бавіць доўгія зімовыя вечары. Склаўшы рукі не сядзелі — вышывалі, вязалі, ткалі. Цешыліся прыказкамі ды загадкамі, песнямі ды жартамі... Прыкладна так і прайшла літаратурная імпрэза «На вячорках у нашым пасёлку...» у філіяле бібліятэкі № 3 імя Уладзіміра Маякоўскага.

Адкрылі мерапрыемства, прысвечанае вядомым жыхарам Велазаводскага пасёлка і яго гісторыі, ганаровыя гасці. Імі сталі мясцовыя жыхары паэтэса, экскурсавод Таццяна Шчыткова і паэт Віктар Жыбуль. Яны нагадалі імёны вядомых літаратараў, якія калісьці тут, на фабрычна-заводскіх вулках, сустракалі свае новыя досвіты. У пляядзе незабыўных твораў — Міхаіл Герчык,

Тодар Кляшторны, Вера Лютава, Мікола Нікановіч. Творчыя ж партрэты сучасных майстроў мастацкага слова Уладзіміра Гінімаёва і Васіля Шырко ўзбагаціліся ў гэты вечар цікавымі штрыхамі з уласных успамінаў выступаўцаў.

Паэты чыталі свае вершы, арыгінальныя і жарталівыя. Ноткі агульнага настрою падхапілі ўдзельнікі літаратурнага аб'яднання «Слова». Тут шчыравалі Надзея Буранова, Лідзія Возісава, Рыгор Літвін, Таццяна Шурынава, докламатарка Таццяна Пляшчынская і новы член суполкі Васіль Анжэлка. Упрыгожыла праграму выступленне сталай наведвальніцы бібліятэкі Валяніны Сманцар. Журналіст, былая супрацоўніца РВУ «Літаратура і мастацтва», цяпер старшыня ветэранскай арганізацыі ЖЭС-2 Ленінскага раёна горада Мінска Валяніна Пятроўна пазнаёміла прысутных з уласнай лірыкай.

Яна ЖУРАВЕЙ

на развітанне

З цяплом і павагай

Днямі ў БДУІР адбыўся вечар паэзіі. За кубачкам гарбаты ўдзельнікі тэатра паэзіі «Рытмы сэрца» згадвалі любімых аўтараў, дэкламавалі іх творы. У выкананні маладых аматараў высокага слова гучалі вядомыя радкі Мікалая Забалоцкага, Канстанціна Ваншэнкіна, Роберта Раждзественскага, Уладзіміра Маякоўскага, Ганны Ахматавай.

Майстар-клас у прозе дала адна з першых выпускніц тэатра паэзіі, лаўрэат шматлікіх конкурсаў чытальніца Анастасія Елісеева. Да таго ж гучалі вершы сучаснікаў — Валерыя Максімовіча і Іны Фраловай.

Гаварылі пра многае: згадвалі мінулыя выступленні, рэпетыцыі, кур'ёзныя выпадкі. Кожны ўдзельнік з цяплом і павагай гаварыў пра нязменнага творчага кіраўніка — Кацярыну Салату. Яна ж распавяла пра стварэнне тэатра, а таксама працягала верх земляка Васілія Кулеміна, прысвечаны Галіне Уланавай. Сярод запрошаных гасцей — былы рэдактар студэнцкай газеты Віталь Бабіч, які выканаў пад гітару некалькі песень на словы розных паэтаў і прэзентаваў свой першы паэтычны зборнік.

Ганна СТАРАДУБ

Памяці Валяніны Пражэевай

Не стала Валяніны Васільевы Пражэевай. Яна нарадзілася 28 сакавіка 1943 года. Скончыла рэспубліканскія курсы пры Міністэрстве культуры БССР па спецыяльнасці «Рэжысура народных тэатраў» (1962). З 1963 года была артысткай Беларускага тэатра лялек.

Разнапланавая артыстка прафесійна валодала лямкамі розных сістэм. Сярод роляў у

дзіцячых спектаклях — Мачаха («Папялушка» Т. Габэ), тыграня Петрык («Тыграня Петрык» Х. Янушэўскай), Кібальчыш («Ваенная тайна» паводле А. Гайдара)... Роль Валяніны Пражэевай у спектаклях для дарослых — прынцэса Дысперанда («Чортаў млын» І. Штока), дачка Бабы-Ягі («Да трэціх пеўняў» В. Шукшына), дзяўчына Машка («Ляўша» У. Канстанцінава і Б. Рацэра паводле М. Ляскова), Эльвіра Рэнесанс («Клоп» У. Маякоўскага) і інш. Валяніна Васільевна — двойчы лаўрэат фестываляў тэатраў лялек Прыбалтыкі і Беларусі (1971 г., Каўнас і 1974 г., Мінск).

Таксама Валяніна Пражэева працавала ў кульгавай тэлеперадачы «Кальханка» (1980-я), была адной з трох лямкавадаў сьліннага персанажа Дзеда-Барадзеда, а таксама выканаўцай ролі Бусліка.

Спачуванні родным і блізкім, а таксама калегам Валяніны Васільевы.

Аляксей ШАЛАХОЎСКІ

«ЛіМ»-люстэрка

Беларусь і Узбекістан выказваюць шчырую ўзаемную цікавасць і імкнуча ўмацоўваць супрацоўніцтва, заявіў першы намеснік міністра культуры Валерыя Грамада на ўрачыстым галаканцэрце на сцэне Белдзяржфілармоніі, якім адкрыліся Дні культуры Узбекістана ў Беларусі. «Гэта знамянальная падзея ў культурным жыцці нашых краін, якая сведчыць у першую чаргу аб шчырым узаемным інтарэсе адзін да аднаго і імкненні развівацца і далей умацоўваць нашу супрацоўніцтва. Менавіта гістарычная памяць народа, яго культура і традыцыі — у гэтым сканцэнтраваны самабытныя духоўныя і агульначалавечыя каштоўнасці любога пакалення», — цытуе БелТА словы Валерыя Грамады. Дзве краіны многае аб'ядноўвае, прадоўжыў першы намеснік міністра. «У нас шмат агульнага. І сёння мы беражліва захоўваем і шануем памяць, у тым ліку аб людзях, якія цаной уласнага жыцця здабывалі перамогу ў Вялікай Айчыннай вайне», — нагадаў ён.

У Вялікім тэатры Беларусі ў оперы Джакама Пучыні «Турандот» 4 мая глядачы ўбачаць двух артыстаў з Башкірскай оперы. За дырыжорскім пультам будзе ўжо знаёмы беларускай публіцы народны артыст Башкартастана Арцём Макараў, а ў партыі Калафа — народны артыст Татарстана Ільгам Валіев. Галоўныя партыі ў апошнім сачыненні кампазітара выкаюць народныя артысты Беларусі Васіль Кавальчук (Цімур), Уладзімір Громаў (Пінг), лаўрэаты міжнародных конкурсаў Марыя Галкіна (Ліу, 1-е выкананне), Віктар Мендзелеў (Імператар), Юры Балоцька (Понг) і Янаш Нялепа (Панг). Жорсткую прыгукну Турандот увасобіць лаўрэат міжнародных конкурсаў Анастасія Малевіч.

Канцэртную праграму «Музыка верыць у найклепшае», прысвечаную 100-годдзю з дня нараджэння савецкага дырыжора і музыканта Анатоля Бадхена, 28 красавіка прадставяць музыканты і артысты дзяржаўнай канцэртнай арганізацыі «Пецяярбург-канцэрт». У Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі выступіць Эстрадна-сімфанічны аркестр імя А. С. Бадхена, прадоўжальнік творчага лёсу аднаго з найлепшых аркестраў Савецкага Саюза — Ленінградскага канцэртнага аркестра, створанага Анатолем Сямёнавічам. Мастацкім кіраўніком і галоўным дырыжорам сучаснага пецяярбургскага калектыву з'яўляецца вучань і пераемнік Анатоля Бадхена маэстра Андрэй Мядзведзеў. Разам з музыкантамі аркестра сваё майстэрства прадэманструюць заслужаны артыст Расіі Сяргей Рагожын, кампазітар і выканаўца Андрэй Касінскі, акцёр і спявак Георгій Навіцкі і іншыя. Вядучым вечара стане заслужаны артыст Расіі, спявак, акцёр і тэлеведучы Аляксандр Алешка.

Унікальны экзэмпляр «Рэвізора» Мікалая Гогаля 1836 года выставілі на тэргі, паведамляецца на сайце «Ліпфонду». Стартвае чана лота — 7,5 мільёна рублёў. Кніга належала акцёру Аляксандру Нільскаму. Адметны асобнік рукапіснымі праўкамі. Яны ўзнаўляюць дапаўненні, зробленыя Мікалаем Гогалем да другога выдання «Рэвізора» ў 1842 годзе. Да лота прыкладаецца тлумачальная запіска на нямецкай мове нейкага Артура Кнопфера. У ёй гаворыцца: «Літаратурна-навуковы Гершэнзон меркаваў, што некаторыя праўкі ў дадзеным асобніку выкананы рукой Гогаля». Раней паведамлялася аб продажы на аукцыёне першага пасмяротнага выдання вершаў Міхаіла Лермантава.

Канскі фестываль аб'явіў удзельніцаў асноўнага конкурсу. Спіс прызаваных на сайце агляду. За галоўны прыз памагаюцца стужкі «Клуб Зеро» Джэсікі Хўтснера, «Зона інтарэсаў» Джонагана Глейзера, «Мёртвыя лісце» Акі Каўрысмякі, «Чатыры дачкі» Кейтэр Бэн Хань, «Горад астарэдаў» Уэса Андэрсана, «Траекторыя падзення» Жусцін Трые, «Пачвара» Хіракадзу Карэды, «Святло будучыні» Нані Марэці, «Мінулым летам» Катрын Брэі і многія іншыя. Акрамя таго, сярод прэтэндэнтаў на «Пальмавую галіну» заяўлены «Ідэальныя дні» Віма Вендэрса і «Завадатар» Карыма Айнуза. У гэтым годзе Канскі кінафестываль пройдзе з 16 да 27 мая. Адкрые агляд фільм «Жанна Д'Аубары» з Джані Дэпам у ролі караля.

Шанхайскі міжнародны кінафестываль, які пачаўся быў адменены 3-за каранавіруса, пройдзе сёлета з 9 да 18 чэрвеня. Арганізатары ўжо атрымалі амаль 8,8 тыс. работ са 128 краін свету. Сёлета будзе таксама адзначана 30-годдзе з моманту правядзення першага кінаагляду. Членамі журы фестываля ў розны час былі знакімтыя кінематаграфісты з розных краін. На святы з'яўляюцца многія знакамцітасі не толькі азіяцкага, але і сусветнага кінематографа. За доўгія гады фестываль стаў сведкам развіцця кінаіндустрыі Кітая, а таксама ператварыўся ў пляцоўку для міжнароднага абмену і культурнага супрацоўніцтва.

Цікавіні ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Пад нязгаснаю зоркай паэта

31 сакавіка 2023 года адбылося святочнае ўганараванне пераможцаў міжнароднага анлайн-конкурсу чытальнікаў «Пад зоркай Венеры», які праходзіў у межах абласнога праекта «Пісьменнікі — ураджэнцы роднага краю».

Міжнародны анлайн-конкурс чытальнікаў «Пад зоркай Венеры» праводзіўся ў леташнім снежні, да ўдзелу запрашаліся дзеці да 18 гадоў. З мэтай далучэння моладзі да літаратурнай творчасці, пошуку неардынарных, крэатыўных форм выступленняў было задумана правесці гэты конкурс як абласны праект, каб не толькі ўшанаваць памяць вялікага паэта Максіма Багдановіча, але і прыцягнуць увагу шырокай аўдыторыі да чытання і вывучэння беларускай літаратуры, а таксама стымуляваць творчую актыўнасць вучняў школьных і пазашкольных устаноў.

Актыўнасць і вялікая колькасць удзельнікаў стала найлепшым доказам таго, што творчасць Максіма Багдановіча выклікае цікавасць у дзяцей і моладзі. Арганізатарам выступіла Мінская абласная бібліятэка імя А. С. Пушкіна сумесна з партнёрамі: Дзяржаўным музеем гісторыі беларускай літаратуры, Літаратурным музеем Максіма Багдановіча, Выдавецкім домам «Звязда» (газета «Літаратура і мастацтва»), Мінскім абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі, Беларускай дзяржаўным акадэмічным тэатрам юнага гледача, каналам «Культура» Беларускага радыё, Прадстаўніцтвам Рассупрацоўніцтва ў Рэспубліцы Беларусь.

Аргкамітэтам конкурсу было створана журы для падвышэння яго вынікаў. Улічваючы апошнія тэндэнцыі ў адносінах да дзіцячых літаратурных конкурсаў, чакалі, што творчы прац будзе шмат. Таму ішлі з прапановай да людзей, якія найбольш кампетэнтна дапамогуць ацаніць плён удзельнікаў. У склад журы

Юрый Макушын уручае дыплом пераможцы ў дадатковай намінацыі.

назірацца падчас пандэміі. Адыграла ролю камп'ютарызацыя. Адрэнае чытанне не на публіку набірае папулярнасць. Разам з тым добрае чытанне на камеру яшчэ не з'яўляецца паказчыкам таго, што чалавек добра чытае ўжывую. Хоць конкурс праходзіў у рамках абласнога праекта «Пісьменнікі — ураджэнцы роднага краю», адразу планавалася зрабіць яго міжнародным і далучыць дзяцей з іншых рэгіёнаў і замежжа. Таму перад пачаткам ініцыятывы праводзілася рэкламная кампанія, рассылаўся лісты з запрашэннямі па ўсёй Беларусі і найбліжэйшым замежжы.

На адрас конкурсу адразу паступала шмат творчых прац. Усяго налічвалася каля 1800 удзельнікаў з Беларусі і найбліжэйшага замежжа. Для выразнага чытання выбіраліся розныя творы Максіма Багдановіча. Самымі папулярнымі сталі вершы: «Зорка Венера», «Здароў, марозны, звонкі вечар...», «Слуцкія ткачыкі»,

У сувязі з вялікай колькасцю творчых работ было прынята рашэнне правесці два туры адбору сярод удзельнікаў. Першы, падчас якога экспертнае журы праглядала ўсе работы, праходзіў 20 студзеня — 19 лютага. Трэба адзначыць складанасць вылучэння з такой колькасці выдатных прац найлепшых. З усіх удзельнікаў былі выбраны каля 200 чытальнікаў, якія прайшлі на наступны, фінальны, этап конкурсу.

Мы атрымлівалі добрыя водгукі пра конкурс і неабходнасць такіх ініцыятыў. Хоцача прывесці адзін з іх: «Паважаныя арганізатары конкурсу "Пад Зоркай Венеры", шануюнае журы! Дзякуй вам за тытанічную працу! Прагледзець амаль 2000 ролікаў — гэта трэба столькі часу і цяплення! А галоўнае — любові да роднай культуры! Бо нічым іншым не растлумачыць і такі наплыў удзельнікаў, і такую самааддачу арганізатараў. Я ўпэўнена, што падобныя конкурсы нам вельмі патрэбныя. <...> Беларуская культура гаворыць вуснамі дзяцей. Багдановіч гучыць сучасна, і кожны прадстаўляе асабістае прачытанне яго твора. І ў кожнага застаецца памяць аб удзеле ў гэтым конкурсе і цяпло ўнутры. І ўжо ніхто не забудзецца аўтара, які напісаў "Здароў, марозны звонкі вечар"...» (Юлія Аленкава, г. Магілёў).

Фіналістаў былі адзначаны 40 пераможцаў: ва ўмовах высокай канкурэнцыі іх працы вылучаліся большай арыгінальнасцю задумкі і выканання, дзякуючы чаму заслужана занялі прызавыя месцы. 28 лютага на сайце бібліятэкі і ў сацсетках былі агучаны пераможцы конкурсу, сярод якіх былі вылучаны 17 дзяцей з Мінскай вобласці і двое з г. Мінска.

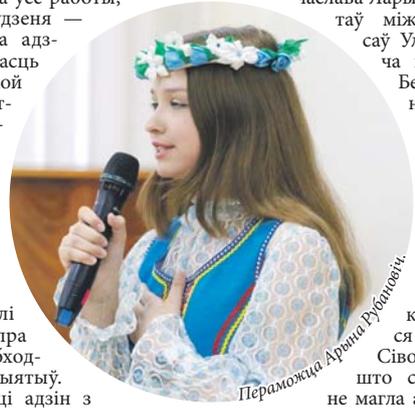
Акрамя гэтага, партнёры анлайн-конкурсу «Пад зоркай Венеры» адзначылі асобныя работы ўдзельнікаў дадатковымі намінацыямі, гэтыя дзеці таксама былі запрошаны на выніковае мерапрыемства для ўрачвання ўзнагарод.

Напрыканцы сакавіка Мінская абласная бібліятэка сустрэла пераможцаў анлайн-конкурсу чытальнікаў «Пад зоркай Венеры», якія прыехалі на мерапрыемства ў суправаджэнні бацькоў, настаўнікаў і бібліятэкараў школ з розных куткоў Беларусі. Замежныя пераможцы Анастасія Еніна, Эвеліна Капітонава і Дар'я Канававала разам з загадчыцай філіяла «Цэнтр беларускай культуры

«Музей М. Багдановіча» ў Яраслаўлі Наталлія Прохаравай далучыліся да мерапрыемства праз анлайн-эфір і пажадалі далейшых поспехаў пераможцам конкурсу.

Падчас цырымоніі пераможцы атрымалі ганаровыя дыпламы і памятных прызы, а таксама білеты на самыя папулярныя спектаклі Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра юнага гледача. Узнагароды ўручалі кіраўнік прадстаўніцтва Рассупрацоўніцтва ў Рэспубліцы Беларусь Юрый Макушын, кіраўнік Літаратурнага музея Максіма Багдановіча Міхаіл Барановскі, намеснік старшыні Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Рагнед Малахоўскі, рэжысёры і кіраўнікі народнага літаратурнага тэатра «Жывое слова» Алесь Мойскі і Алесь Сівохіна, журналіст газеты «Літаратура і мастацтва» Таццяна Барадуля.

Яркімі акцэнтамі святочнага мерапрыемства сталі выступленні прафесійных музыкантаў і акцёраў: аркестра заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь «Музычная капэла "Санорус"» пад кіраўніцтвам галоўнага дырыжора Вячаслава Ларына; салістаў, лаўрэатаў міжнародных конкурсаў Уладзіслава Даніловіча і Ганны Янкоўскай Беларускай дзяржаўнай філармоніі, якія выканалі раманысы на вершы Максіма Багдановіча. Сваім арыгінальным чытаннем парадавалі ўдзельнікі народнага літаратурнага тэатра «Жывое слова» пад кіраўніцтвам Алеся Мойскага і Алесі Сівохінай. Зразумела, што святочная праграма не магла абсціся без выступленняў саміх лаўрэатаў конкурсу — вершы Максіма Багдановіча прачыталі ўдзельніца ўзростага дзіцячага тэатра «Вясёлка» Палаца культуры г. Барань Аршанскага раёна Арына Рубановіч і навучнец сярэдняй школы № 3 імя У. Караткевіча г. Оршы Максім Голубеў.

Пераможца Арына Рубановіч.

Удзельнікі і пераможцы.

увайшлі дырэктар Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра юнага гледача Вера Палякова-Макей — старшыня журы; дырэктар Мінскай абласной бібліятэкі Наталія Вашчыла; старшыня Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Леанід Крыванос; загадчык Літаратурнага музея Максіма Багдановіча Міхаіл Барановскі; аўтар і выканаўца ўласных песень, рэжысёр, мастацкі кіраўнік народнага літаратурнага тэатра «Жывое слова» Алесь Сівохіна; кіраўнік Прадстаўніцтва Рассупрацоўніцтва ў Рэспубліцы Беларусь Юрый Макушын.

Апошнім часам анлайн-конкурсы чытальнікаў становяцца вельмі папулярнай і найбольш запатрабаванай формай, якую мэтазгодна выкарыстоўваць сярод дзяцей. Яе актуальнасць пачала

байка «Варона і чыж», «Край мой родны, як выкляты богам», «Я хацеў бы спаткацца з вамі на вуліцы...», «Па-над бэльым пухам вішняў», «Летапісец» і іншыя. Сябры журы звярталі ўвагу на літаратурнае чытанне, успрыманне твора ўдзельнікам, на правільную расстаноўку акцэнтаў.

Усе творчыя працы размяшчаліся на афіцыйнай старонцы YouTubekanala Мінскай абласной бібліятэкі, дзе можна было лёгка знайсці відэазапіс, прагаласаваць за любое творчае выступленне. Сярод іх — як вельмі прафесійна створаныя відэа з выразнай падачай і артыстычнасцю, старанна падабранымі касцюмамі і дэкарацыямі, вынаходлівым мантажом і выкарыстаннем храмакея, так і дамажныя відэа, зробленыя дзецьмі і іх бацькамі.

Узнагароды.

Аргкамітэт і члены журы віншуюць пераможцаў анлайн-конкурсу чытальнікаў «Пад зоркай Венеры»! Арганізатары выказваюць удзячнасць усім, хто адгукнуўся і прыняў удзел у конкурсе, — усе вашы намаганні былі заўважаны! Не спыняйцеся, працягвайце развіваць і ўдасканальваць свае таленты і навыкі! Жадаем усім удзельнікам дасягнення новых вышын!

Таццяна ЛАЎРЫК
Фота Кастуся ДРОБАВА

Напісаў гэтыя радкі і задумаўся: а ці да месца яны з'явіліся, ці не пададуцца прафанацыяй? Хіба ёсць пісьменнік, які не ставіцца з павагай да тых, пра каго раскавае ў сваіх творах? Як можна пісаць пра людзей, застаючыся душэўна халодным і абьяктым да іх лёсаў? І ўсё ж тут выпадак асаблівы. Калі б аўтар гэтых твораў быў паэт, з поўным правам можна сказаць, што ў лірычным героі згадваецца ён сам. З яго думкамі і марамі, пачуццямі і перажываннямі, імкненнямі і той душэўнай чуласцю, што, перададзеная іншым людзям, робіць іх гэтакімі ж прыгожымі і шчодрымі. На добро, ласку, увагу і спагаду.

У гады Вялікай Айчыннай вайны знаходзіўся ў партызанскім атрадзе «Перамога» брыгады Канстанціна Заслонова, потым стаў мінёрам спецгрупы «Непераможныя», быў паранены. Пасля вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў працаваў адказным сакратаром Баранавіцкага аблспарттаварыства «Дынама», настаўнічаў на Пастаўшчыне.

лічаныя дні, а ў яго ні радка, нават горш за тое — у галаве не было ніякай акрэсленай думкі, вартай для навагодняй рэчы».

Альшэня выходзіць на вуліцы святочнага горада, узіраецца ў твары незнамых людзей, большасць з якіх радасныя, лобдужанія і разам з тым па-святочнаму заклапочаныя, і сам пачынае жыць іх святочным настроем. І раптам

Ён любіў людзей

Бярэмя-другое смяшынак

Хоць, па праўдзе кажучы, Алесь Рылько і быў паэтам. Толькі паэтам у прозе. У яго найлепшых апавяданнях, напісаных у лірычным плане, вельмі добра адчуваецца прысутнасць самога аўтара. Канешне, проза ёсць проза, у яе свае мастацкія законы. Не заўсёды можна правесці паралель паміж аўтарам-апавядальнікам і героем твора, тым не менш ні ў якім разе нельга адмаўляць аўтабіяграфічны момант. Прынамсі, маючы на ўвазе творчасць Алеся Рылько. У яго шмат апавяданняў, задумана і напісана якіх з'явілася падчас сустрэчы з людзьмі ці ад чутага ад іншых.

Часам яму дастаткова было ўбачыць чалавека, каб адчуць, хто ён на самай справе. Творчая інтуіцыя спрацоўвала беспамылкова. Адразу мог вызначыць, хто перад ім: душэўны дабрак, гатовы з першым сустрэчным падзяліцца сваімі запаветнымі таямніцамі, ці нахрапісты мешчанін, для каго галоўнае — увайсці ў довер. Апошніх ён ненавідзеў, першых любіў. Дарэчы, ёсць у яго апавяданне «Вясельны трактар і некамплектная кабыла». Што тычыцца назвы, яна таксама ў духу Рылько. Чалавек дасціпны, які цаніў усмешку, ён разумеў і тонкі гумар. Таму і ў творах, напісаных, здавалася б, «сур'ёзна», не мог абыйсці без таго, каб не падкінуць чытачу бярэмя-другое смяшынак.

Чытаеш — не адарвацца

Ды звернемся да апавядання «Вясельны трактар і некамплектная кабыла». Прысутнасць аўтара ў творы відавочная. Адразу адчуваецца: «На першай станцыі ад Віцебска ў наш вагон зайшлі два дзядзькі. Адзін невысокага росту, вёрткі, гадоў пад сорок яму, другі — з сёвай барадой, маўлівы, каржакаваты дзед». Але гэта не тая прысутнасць, калі пісьменнік проста выбірае форму апавядання ад першай асобы і тым абмяжоўваецца. Ён раскавае ад свайго імя, імкнецца любімымі спосабамі пераканаць, што так было ўсё на самай справе, а чытач застаецца безумважым да таго, што яму ледзь не сілком навязваецца, падсалоджанае аўтарскай фантазіяй.

У Алеся Рылько іншая манера падачы фактычнага матэрыялу. Ён у творы не проста прысутнічае, а жыве. І як дасціпны суразмоўца, і як таварыскі. І проста як чалавек, што ўмее слухаць іншых. Для пісьменніка ж гэта таксама адна з важных рыс — умець слухаць людзей. Любіць іх і слухаць, слухаць і любіць... І тады яны абавязкова даверцацца табе, убачаць у табе не староняга назіральніка, а чалавека, душэўна блізкага ім.

Адчулі гэта і героі апавядання. Тодар, праўда, крыху сарамяжлівы, а дзядзька ж Антон — «мігуслівы пасажыр», таму за словам у кішэнь не палез. Адразу пачаў раскаваць пра тое, што дзедца-робіцца ў роднай вёсцы. І расповед высковага жартуніка — а дзядзька Антон менавіта з такіх гаваруноў, — гісторыя «пра вясельны трактар і некамплектную кабылу», дзякуючы ўменню аўтара апавядання па-сапраўднаму слухаць суразмоўніка, ператварылася ў мастацкі твор, у якім паўсталі многія надзённыя пытанні жыцця вёскі п'яцідзясятых гадоў мінулага стагоддзя. Гумар — таксама справа сур'ёзная, калі за напісанне яго бярэцца чалавек, што не проста гатовы пакіць з тых ці іншых недахопаў альбо ўсімхнуцца

там, дзе смяцца проста немагчыма, а аўтар, які разумее значэнне гумару і сацыялы як аднаго з дзейных сродкаў, што дапамагаюць людзям у перавыхаванні.

Стуканок — імя агульнае

Творчасць Алеся Рылько — таму пацвярджэнне. Апавяданні «Вясельны трактар і некамплектная кабыла», «Аўсяны звон», «Заморак» і іншыя цікавыя тым, што высмейванне тых ці іншых недахопаў не ставілася самамэтаў. Правільнай будзе сказаць, беручыся за напісанне чарговага твора, пісьменнік менш за ўсё думаў аб тым, як правесці пэўную думку. Проста само жыццё імклівай плыню ўлівалася ў яго апавяданні, а разам з ім прыходзілі надзённыя праблемы, што патрабавалі свайго мастакоўскага асэнсавання і вытлумачэння.

Не кожнаму аўтару дадзена магчымасць перажыць твая радасныя хвіліны, калі персанажы яго твораў пачнуць жыць самастойным жыццём. У Алеся Рылько гэта было. Піліп Стуканок, герой апавядання «Стуканок у аблавушцы», аднаго з найлепшых яго твораў, адразу стаў уваабленнем чалавечай хцівасці, адасобленасці, скупасці. І сёння даволі часта можна пачуць, калі пра каго-небудзь з падобных прайдох з пагардай кажуць: «Ах, што з яго возьмеш, Стуканок у аблавушцы!» Ці не найлепшая гэта ўзнагарода для пісьменніка — жыццёвасць, сапраўдна народнасць яго твораў!

Сам Алесь Рылько, як сведчаць тва, хто добра ведаў яго і сябраваў з ім, асабліва любіў сваё апавяданне «Анюта», якое ў аўтарскім выкананні часта гучала падчас сустрэч з чытачамі. Яно напісана ў характэрнай для яго гумарыстычнай манеры. Але назваць толькі гэтыя якасці твора — значыць у многім спрасціць уяўленне пра яго. Расказаўшы пра каханне трыццацігадовага сарамяжнага Сцяпана да дзядзючкі з будоўлі Анюты, Алесь Рылько, па сутнасці, апавядаваў любоў з першага позірку, пра якую хоць і напісана нямаля, аднак часцей за ўсё гумарыстычная аснова ў падобных апавяданнях пераважае, і яны пачынаюць успрымацца толькі як нешта вартэа ўсмешкі і не больш. У Алеся Рылько дасціпны гумар добра дапаўняе старонкі, на якіх бачыцца само жыццё з яго хуткаплыннасцю, з чалавечымі характарамі.

Апавяданне «Анюта» — таксама ў пэўнай ступені аўтабіяграфічнае. Чалавекам сціплым, нават крыху сарамяжлівым быў і сам пісьменнік. Ён нямаля ведаў і перажыў, але ніколі не спрабаваў свае былыя заслугі выстаўці. Сціпласць і патрабавальнасць былі своеасаблівай нормай яго паводзін, узаемаадносін з сябрамі, з тымі, з кім даводзілася працаваць. Не па кінах ведаў ён і жыццё.

Жыццё не па чутках

Нарадзіўся Алесь Рылько (па пашпартце Аляксей) 27 сакавіка 1923 года ў вёсцы Рыдаміля цяперашняга Талачынскага раёна. Яго бацька да Кастрычынскай рэвалюцыі быў батракам, пасля рэвалюцыі — сляняне-сераднякі, пасней уступілі ў калгас. Як і яго аднагодкі, Алесь Рылько з цікавасцю успрымаў змены ў роднай вёсцы, рана далучыўся да кнігі. У 1939 годзе скончыў дзевяць класаў мясцовай сярэдняй школы, а восенню — п'яцімесячныя педагагічныя курсы ў Оршы. Працаваў загадчыкам Лявоўскай пачатковай школы Аршанскага раёна.

Алесь Рылько.

У 1946 годзе паступіў на адзяленне журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, які скончыў у 1951 годзе. Яшчэ студэнтам пачаў працаваць у рэдакцыі тагачаснай рэспубліканскай газеты «Савецкі селянін» (цяперашняя «Сельская газета»), пазней — загадчыкам аддзела сатыры і гумару часопіса «Вожык». Быў і супрацоўнікам газеты «Літэратура і мастацтва», часопіса «Польмя».

Фельетоны і гумарэскі пачаў пісаць студэнтам і неўзабаве стаў адным з самых актыўных аўтараў часопіса «Вожык». Першы яго творы засведчылі, што ў літэратуру ідзе пісьменнік, які добра валодае гумарам, умее каларытна раскрываць людскія характары. Гумарэскі «Вераб'іны пастух», «Ахрэм на ферме», «Ціт і Смарчок» і іншыя, нягледзячы на тое, што з моманту іх напісання прайшло столькі часу, і сёння ўспрымаюцца актуальна, бо аўтар высмейваў такія чалавечыя заганы, як лянтота, абьякаваць да грамадскай працы, празмерная хітрасць.

Паспяхова спрабаваў свае сілы і ў жанры драматычных сцэнак, аднаактоўка. Такія яго творы, як «Гром з яснага неба», «Як пасцелеш — так і выпішыся», «У ціхім кутку», «Родныя бацькі», «Гора чубагае», неаднойчы ставіліся самадзейнымі тэатральнымі калектывамі, гучалі па радыё. У іх пісьменнік таксама ішоў ад самога жыцця, беручы з яго сюжэты і факты, варты ўвагі сучасніка. У гэтым яму нямаля дапамагала праца журналістам. Цягам часу ўсё ахвотней пачаў брацца за напісанне «сур'ёзных» апавяданняў, разам з тым не забываючы пра гумар і сатыру.

Твораў вартыя

Кнігі «Мае сустрэчы» (1952), «Цвіце чаромха» (1957), «Стуканок у аблавушцы» (1959), «Ты прыгожая, Арынка» (1960), аповесць для дзяцей «Мядовыя краскі» (1959) — прыступкі, якія вылі да творчай дасканаласці, садзейнічалі павышэнню творчага майстэрства аўтара, выхаду на ўсё больш значныя і актуальныя праблемы жыцця.

Алесь Рылько любіў бываць сярод людзей, вязджаць у творчыя камандзіроўкі. Але неаднойчы даводзілася казаць, пакуль матэрыял не будзе, так сказаць, унутрана перажыты. Яго сакрэты творчай лабараторыі ў пэўнай ступені можна зразумець, прачытаўшы апавяданне «Ты прыгожая, Арынка». Пісьменнік Якім Альшэня павінен «напісаць навагодняе апавяданне, а ён ніяк не мог сабрацца з часам. Да свята заставаліся

у трамвай бачыць дзядзючкіну, зусім яшчэ дзядзючкі, якая, па ўсім відаць, спяшаецца на сваё першае спатканне. Яна, як неўзабаве высвятляецца, колішняя выхаванка дзядзючкіна дома, у якім гадоў з шэсць назад Альшэня выступалі. Задуманае апавяданне з'явілася нечакана. Пра дзядзючкіну Арыну, пра Дзімку, «які ніяк не асмеліцца праводзіць яе дадому».

Застаючыся ў душы лірыкам, пісаў і творы, у якіх значная сацыяльная напоўненасць, раскрываюцца яркія, па-сапраўднаму народныя характары. Сярод іх — і апавяданне «Пастухі». Ва ўсёй прынабнасці і складанасці свайго характару п'яўтае перад чытачом дзед Анціп. Ён нямаля пражыў, шмат пабачыў, але захаваў у душы ранейшую прагу жыцця. Анціп — з тых простых людзей, якія пры савецкай уладзе змаглі адчуць сябе паўнапраўнымі гаспадарамі на зямлі. Пастух ён, звычайны працаўнік, але гэта, калі прытрымлівацца ранейшага стаўлення да такіх людзей (апавяданне пісалася ў 1957 годзе), — дзяржаўны чалавек.

Да ўсяго яму ёсць справа. Мудрасць дзёда Анціпа — у пэўнай ступені мудрасць самога народа. І сам ён, як той каржакаваты дуб, што каранямі ўрос у зямлю, трымаецца моцна, ведаючы цану і сабе, і той справе, якую робіць. Пісьменнік паказваў свайго героя

Не кожнаму аўтару дадзена магчымасць перажыць твая радасныя хвіліны, калі персанажы яго твораў пачнуць жыць самастойным жыццём. У Алеся Рылько гэта было. Піліп Стуканок, герой апавядання «Стуканок у аблавушцы», аднаго з найлепшых яго твораў, адразу стаў уваабленнем чалавечай хцівасці, адасобленасці, скупасці. І сёння даволі часта можна пачуць, калі пра каго-небудзь з падобных прайдох з пагардай кажуць: «Ах, што з яго возьмеш, Стуканок у аблавушцы!» Ці не найлепшая гэта ўзнагарода для пісьменніка — жыццёвасць, сапраўдна народнасць яго твораў!

вясёлым, дасціпным, якіх і сёння нямаля ў нашых вёсках. Сустрэнае з та кім — і быццам наана на свет народзіліся, акнуўшыся ў народную моўную стыхію. Тут табе і прымаўкі, якія ссылоўца безупынку, як твая гарошыны з пераспелага струка, і слоўцы непаўторныя, ды такія сакаўныя, што — шукай ні шукай, — а ў кнігах не знойдзеш. Хоць у рот бярэ ды на язык спрабуў. А ён сяродрожаны, вочы па-сялянска прыжмураны, усё сыпле і сыпле што-небудзь дасціпнае.

З дня смерці Алеся Рылько мінула дзят гадоў (16 красавіка 1967 года трапіў пад трамвай), аднак найлепшыя яго творы не страцілі сваёй значнасці. У гісторыі беларускай літэратуры ён застаўся адным з цікавых навістэаў, аднак, як успамінаў пісьменнік Міхась Пяньрат, прызнаваўся сябрам: «Столькі матэрыялу сядзіць у галаве! І пра партызанскае жыццё, і пра Айчынную вайну, і пра тое, як жылі людзі ў першыя пасляваенныя гады. Гэта раман на добрыя два пуды!» Шкада, што напісаў толькі першыя раздзелы.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Які суп найсмачнейшы

Трымаю ў руках новую дзіцячую кніжку Таццяны Дземідовіч. Яркая калярова-вая вокладка, інтрыгуючая назва — «Мармеладнае лета», цікавы фармаат. Маленькі чытач абавязкова зверне ўвагу, а пасля захаца даведацца, якую ж гісторыю яна распавядзе?

Тут паўстае пытанне зусім іншага кшталту. Ці не хаваецца за знешняй прывабнасцю небяспека, жорсткасць, агрэсія, бруд? Такія прыклады, на жаль, ёсць. І таму сёння дарослых турбуе: што трапляе ў рукі іх дзяцей?

Спяшаюся запэўніць: Таццяна Дземідовіч — аўтар прывабны і надзейны. І не толькі ў сэнсе бяспечнага чытання, а яшчэ — і якасці тэкстаў. У яе пісьменніцкім багажы «Мармеладнае лета» — не першая кніжка для дзяцей. У 2021-м пачыла свет, а пасля і атрымала добры водгук у чытача і калег па творчым цэху выданне «Эх, Ромашкін!». Не расчаравала чытацкую аўдыторыю пісьменніца і гэтым разам.

На старонках сваёй кнігі Таццяна Анатолеўна распавядае пра самае звычайнае, але ў той жа час і самае галоўнае ў жыцці

маленькага чалавека — сям'ю і сяброўства. Кніжка вучыць ставіцца з павагай да пачуццяў іншых, быць сумленным і шчырым, дапамагае хлопчыкам і дзяўчынкам убацьчыць у сабе і іншых крыніцу духоўнай шчодрасці.

Так, герой апавядання «Як мы варылі самы смачны суп», старэнькі нямоглы дзядуля хлопчыка Сашкі, засмучаны тым, што часам не можа пачаставаць усіх сяброў праўніка, бо цукеркі чамусьці хутка заканчваюцца. У размове са старым сяброў даведася пра яго дзіцінства, якое выпала на гады ваеннага ліхалецця. Іх вельмі ўразіў аповед дзядулі Фёдара пра нястачу і голад. І дзеці вырашалі зрабіць такі ж самы суп, які еў дзядуля, калі быў малым хлапчуком. Сябры не маглі ўзяць на веру, што суп з вады, хлеба і нясмачнай цыбулі можа быць для кагосьці незвычайнай смакатой. Але пасля шмат чаго зразумелі.

Маленькіх герояў кніжкі чакае яшчэ шмат адкрыццяў. Бо летнія вакацыі толькі пачаліся, наперадзе цэлае лета. А гэта значыць, што ў ціхім гарадскім дворыку штодзённа будзе збірацца сябры. А з сябрамі, як вядома, заўсёды час ляцціць імгненна. І ў адзін такі летні

дзень дзеці, дзякуючы чуламу сэрцу бабулі адной з дзядуляк, выратавалі са сметніка кніжкі, далі ім другое жыццё. Яны зрабілі з бабулінай шафы кніжны прытулак, прывялі ў парадак іх вокладкі і старонкі, а пасля знайшлі і новае месца жыхарства, далучыўшы да добрай справы аднакласнікаў і знаёмых.

Разумна любячая бабуля яшчэ не раз з'явіцца на старонках кнігі. Як і ў сапраўдным жыцці, «кніжная» бабуля для малых — і анёл-ахоўнік, і сябра, і дардчыца. Менавіта бабуля ў апавяданні «Як мы з Кацярынкай нуду перамаглі» падштурхоўвае дзядуляк-сябровак заняцца чымсьці карысным і патрэбным. Таксама з бабуляй і яе мінулым звязана гісторыя «Як мы даведася бабуніну таямніцу». Як і ўсе дзеці, сяброўкі Алена і Кацярынка вельмі цікаўныя. Асабліва да таго, што не дазваляюць дарослым. Дзядулячкі знайшлі момант, калі бабуля адлучылася ў паліклініку, і залезлі без дазволу ў камору. Перад іх вачыма адкрылася неверагодная выява: на палічках спалі і бачылі шчаслівыя сны старыя рэчы.

У снах рэчы вярталіся ў той час, калі яны былі патрэбны людзям і прыносілі карысць. Па законах жанру, бабуля, вядома ж, вярнулася дахаць у самы нечаканы момант — калі маленькія неслухі чыталі ліставанне яшчэ маладых і закаханых адно ў аднаго дзядулі з бабуляй. Паважаючы святое права чытача — першаму даведацца пра ўсё самае галоўнае, не маю права распавядаць, што было далей. Скажу толькі, што рэчы могуць здзівіць і сагрэць сваёй любоўю нават праз столькі гадоў...

А прачытаўшы апавяданні «Як я хацела самакат» і «Як

я рабіла добрыя справы», маленькі чытач задумаецца над учынкам герані, а ў лепшым выпадку пазнае сябе і захаца нешта выправіць у паводзінца. На маю думку, гэта і ёсць сталенне.

Кніжка складаецца з кароткіх, напоўненых гумарам гісторый. Яны рэалістычныя, амаль дзённікавымі назвамі. Да прыкладу: «Як мы сустрэлі новага сябра», «Як мы даведася бабуліну таямніцу» ці «Як мы шукалі Сашкаў настрой». Проста і зразумела. Распавядае іх трэцякласніца Алена Коцікава, галоўная геранія кнігі. І, можа, чамусьці з дарослых, хто будзе разам з маленькім чытачом вандраваць па старонках «Мармеладнага лета», аповед сагрэе душу мілімімі згадкамі школьнай бесклапотнай пары.

А калі зазірнуць у кніжныя радкі глыбей, то за лёгкім гумарам, дзіцячай неспасрэднасцю, недарэчнымі здарэннямі і прыгодамі адкрываюцца іншыя даляглыды. І ўжо бачыцца, як знаёмы ўтульны дворык з цягам часу ператвараецца для сяброў у нешта больш значнае, роднае, дарагое.

Іна ФРАЛОВА

Рыфмай, формай, канвою

Чытага даўгаватага, але без яе не абыйсціся: «Непрадказальнасць жыцця... Да яе нельга прывыкнуць.

З ёю нельга змірыцца. Неяк пры сустрэчы на літаратурным мерапрыемстве пазт Мікола Шабовіч прапанаваў мне: «Будзеш рыхтаваць наступную кніжку вершаў, вазьмі мяне рэдактарам». І ўжо назаўтра я пачала выстроіваць замысел чарговага лірычнага зборніка, рэдактарам якога жадаў стаць сам Шабовіч! Не збылося... Непрадказальнасць жыцця... Міколы Віктаравіча не стала праз некалькі месяцаў пасля размовы. Пракляты каранавірус. Колькі планаў і мар ён загубіў, колькі таленавітых душ забраў. А кніга напісалася. І я хачу прывясці яе светлай памяці калег па пары, якіх скасіў ненажэрны Covid-19. У зборніку змешчаны розныя формы вершаў, як рознымі былі і нашы паэты: Мікола Шабовіч, Мікола Мятліцкі, Валянціна Гіруць-Русакевіч, Рэгіна Рэўтовіч, Дзмітрый Пятровіч, Валерыі Хіхіч, Іван Муравейка, Дзмітрый Краскоўскі... Ваш працяг на Зямлі адзавецца! Памяць будзе жыць!..»

як вядома, стаў твор Максіма Багдановіча «Паміж пяскаў Егіпецкай зямлі».

Распаўсюджаны трыялеты, акравершы, некаторыя іншыя формы, да якіх таксама звярнулася аўтар зборніка «Вершам прарасту...». Поруц жа і такія, якія напаткаеш радзей. Напрыклад, вершы-рэверсы. І ў гэтым выпадку, як і ва ўсіх астатніх, Таццяна Цвірко коротка дае азначэнне жанру. У дадзеным выпадку гэта выглядае так: «Верш такога жанру — эксперыментальны. У кнігах — госьце не часты, сын энтузіястаў. Рэверс — верш цікавы, нераспрацаваны. Чытай зверху ўніз ці знізу ўверх — сутнасць захавана. Вершы?»

Канешне, верыць трэба, але лепшы праверыць. Тым больш што прадстаўлена некалькі твораў гэтага жанру. Па-мойму, уяўленне аб ім асабліва даюць наступныя творы. Першы выглядае так:

*Горад марыць спакойна паснаць.
Вочы-зоры самотна мігцяць.
Сорака Ліўса агністы патак!
Ноч чакае дажджу глыток.
Хворы месяц кульгае босы,
Сэрцы сыплюць модлы нябёсам.
Шторы вокны міла цалуюць.
Кілагерцы лета пульсуюць.*

Той, што ідзе за ім, сапраўды захоўвае сутнасць першага, хіба толькі з некаторымі іншым размяшчэннем слоў. Аднак думка — адна і тая і, трэба пагадзіцца, выказана так, што добра відаць, наколькі гораду хочацца адпачыць пасля дзённага тлуму:

*Пульсуюць лета кілагерцы.
Цалуюць міла вокны шторы.*

*Нябёсам модлы сыплюць сэрцы.
Босы кульгае месяц хворы.
Глыток дажджу чакае ноч.
Патак агністы ліўса. Сорака!
Мігцяць самотна зоры-вочы.
Паснаць спакойна марыць горад.*

Не абыйшла Таццяна Цвірко і таўтаграму, патлумачыўшы яе такімі вершаванымі радкамі: «Таўтаграма — слоўная гульня, // ёй паэты часам забавляюць. // Словы ў вершы — дружная радня — з літары адной жыць пачынаюць. Адметнасць гэтага жанру ўдакладняецца і так: «Гэты творца тканіну тэкставую тоненька, трапятліва, таленавіта. Тытул твора — таўтаграма». У ладах Таццяна Цвірко і з пункцірамі. Чаму б і не паспрабаваць свае сілы ў іх, калі «Пункцірам характэрны // асацыятыўны падтэкст. // У мінімальнай форме // максімальны тэкст». Гэта — «лаканічныя творы. Падмурак іх — дамінантная дэталю. Стварай яе, паэт, і ўвасабляй у чатырох-дзевяці радках іскравы вобраз». Ужо толькі двух пункціраў дастаткова, каб упэўніцца, што авалоданне гэтай формай не з'яўляецца самамэтаю, а спрыяе імкненню выказаць важную думку праз кароткі, але значны сэнс. Варыянт першы:

*Знайшла на гарышчы
тоўсты сывітак,
спісаны мамінай рукой.
... А мне здавалася,
яна ніколі не плакала.*

Другі:

*Велічныя, нібы храмы, —
упасці і з Богам пагаварыць —
стагі на ўзгорку.*

Адметнасць кнігі і ў тым, што аўтар яе паспяхова асвойвае і пачынае, калі вядома, быў яшчэ той эксперыментатар у галіне паэзіі. На яго рахунок і «ясачкі», і «ахвярынкі». У тлумачэнні Таццяны Канстанцінаўны яны выглядаюць так: ««Ясачкі» — трохрадкоўі лаканічныя, развагі, замалеўкі ці эцюды. Бліскінікі і іскрынкі паэтычныя». А «Ахвярынкі» — жанры адметныя разважаннямі пра людзей і Бога, рыфмай, формай, канвою сюзэтанна». Сярод іх і такія: «Хаты-сіроты страчаюць гасцінца насельніцкаў новых // толькі ў кароценькіх снах // пад аховай вятроў месцічковых», «Плачуць малыны, плаваюца вішні — // зноў гаспадыня // з вядзерцам не выйшла», «Душу і сэрца сунячай, // сум і журботу адганяй. // Не можаж справіцца з сабой — святых кнігі пачытай», «Ёсць у сусвеце тры волі: // Божая, бясоўская, чалавечая. // Выбраць па густу Ты волен».

Гэтыя і іншыя формы, а таксама вялікая падборка вершаў традыцыйных сведчаць, што Таццяна Цвірко не толькі імкнецца асвойваць розныя паэтычныя абсягі, але і дасягае мастакоўскіх набыткаў. Застаецца пажадаць, каб творчы поспех спадарожнічаў ёй і ў далейшым. Гэта, безумоўна, магчыма толькі тады, калі сказнае ў адным з пункціраў: «Колер настраю? Пальновы» стане толькі сведчаннем пэўнага моманту, а над усім знойдзе жаданне «вершам прарастаць...»

Сняжана РУДНІК

Антон Янкоўскі, Арсень Ліс і іх «Вянок»

У Літаратурным музеі Максіма Багдановіча працягваецца выставачны праект, прысвечаны 110-годдзю кнігі Максіма Багдановіча «Вянок» (Вільня, 1913 год). Штомесяц будуць прэзентавацца арыгінальныя кнігі з фондаў розных устаноў культуры і навукі Беларусі. У сакавіку экспанавалі каштоўны зборнічак вершаў 1913 года, які мае пакрыццё ляс і сёння захоўваецца ў фондах Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры.

На тытульным лісце ўладальніцкі надпіс: «Арсень Ліс». Арсень Сяргеевіч Ліс (1934—2018) — вядомы беларускі літаратуразнаўца, фалькларыст, літаратар, доктар філалагічных навук. Даследаваў фальклор, літаратуру, краязнаўства, гісторыю і перыядычны друк Заходняй Беларусі. Аўтар манаграфій, уступных артыкулаў, каментарыяў да шматтомнага акадэмічнага збору «Беларуская народная творчасць». Яшчэ больш цікавым з’яўляецца шмугцэтут вышэйзгаданага зборніка «Вянок», дзе ёсць аўтаграф першага ўладальніка — Антона Рафалавіча Янкоўскага — і яго дароўны надпіс А. Лісу.

Антон Рафалавіч Янкоўскі (1901—1982) — беларускі народны спявак, збіральнік беларускага фальклору, краязнавец. Скончыў Лаварышкае народнае вучылішча, потым беларускія настаўніцкія курсы ў Вільні (1921), працаваў аграномом у Вільні. У гэты час пачаў запісваць народныя песні, паданні, легенды, частку з гэтых збораў апублікаваў у 1930-я гг. у часопісе «Шлях моладзі» (Вільня). Пасля Другой сусветнай вайны жыў у мястэчку Адамчукі (Літва), працягваў збор фальклорнай спадчыны. Яго запісы ўвайшлі ў акадэмічны збор «Беларуская народная творчасць» (раздзелы «Жніўныя песні», «Восенскія і талочныя песні», «Балады» і інш.).

Арсень Ліс пазнаёміў з Антанам Янкоўскім падчас этнаграфічнай экспедыцыі, якую зладзілі сумесна Акадэмія навук Літвы і Акадэмія навук БССР

...арыгінальная сціплая кніжачка вершаў беларускага генія Максіма Багдановіча мае доўгі і прыгожы лёс. За гэтыя гады яна пабывала ў цудоўных заапароў, людзей, якія ведалі, што такое сапраўдныя беларускія культурныя каштоўнасці. Выставачны праект працягваецца, наперадзе яшчэ шмат прыгожых «Вяноў» і цікавых гісторыяў, звязаных з імі і іх уладальнікамі.

летам 1970 года. Падрабязна гісторыю знаёмства і супрацоўніцтва з народным спеваком Арсень Сяргеевіч апісаў у артыкуле «Памяць Падвіленскай зямлі» (у кн. «Песню ў спадчыну», 1989). Як удзельнік экспедыцыі, ён марыў пабываць на радзіме вядомага дзеяча беларускай культуры Браніслава Тарашкевіча, пачуць песні, якія спявалі тут раней. Збіральніку фальклорнай спадчыны паралі звярнуцца да Антона Янкоўскага з в. Адамчукі, які шмат ведае, бо «увесць час з людзьмі жыве».

Арсень Ліс так апісаў знешнасць А. Янкоўскага: «<...> чалавек сярэдняга росту, гадоў за шэсцьдзесят п’яць, спакойна ўглыдаўся ў мяне. Валасоў яго яшчэ не кранула сізізна. Яны толькі высока адступілі, адкрываючы пакаты, да палавіны загарэлы лоб». Галоўнае, што ён заўважыў з першай сустрэчы, гэта «паважная ўдумлівасць» новага знаёмага, які дапамог у зборы этнаграфічнага матэрыялу, пазнаёміў з людзьмі, сам спяваў народныя песні. А. Ліс пісаў пазней: «на ішчасце, першае знаёмства не засталася бяследным. Яно стала прарастваць у шчырую чалавечую прыязнь, і мацавала гэтае добрае пацужцё ўзаемная любоў да народнай песні».

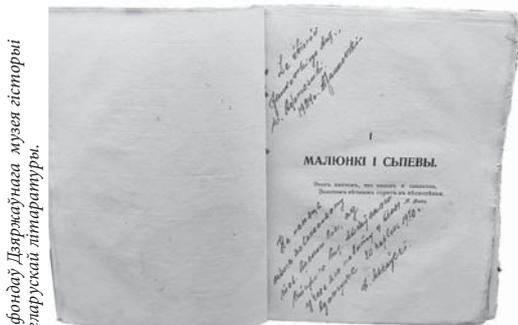
Сяброўства працягвалася пасля заканчэння этнаграфічнай экспедыцыі, А. Янкоўскі даслаў тэксты песень. Праз год даслаў бандэроль з магнітафоннай стужкай, на якую было запісана каля трыццаці народных песень, са-

браных ім у «лаварышкай ваколіды». Пасля было яшчэ колькі бандэроляў з магнітафоннымі стужкамі з запісамі песень, іншых фальклорных жанраў, апісаннем абрадаў і земляробчых звычаяў. Арсень Ліс падкрэсліваў, што Антон Рафалавіч рабіў запісы прафесійна, кожны запісаны твор меў пашпарт, кароткую характарыстыку, звесткі пра выканаўцаў.

У артыкуле Арсень Ліс распавядаў падрабязна пра біяграфію сябра і калегі па зборы фальклорнай спадчыны: імкненне да адукацыі і розныя складанасці на шляху да яе, арышт за ўдзел у беларускім руху, цяжкая праца на бацькавай гаспадарцы, дапамога малодшым братам і сёстрам. Да збору фальклору Антон Янкоўскі далучыўся ў 1930 годзе, паўплывала знаёмства з пісьменнікам і выкладчыкам беларускіх настаўніцкіх курсаў Максімам Гарэцкім. Першым дарадцам і памочнікам стала маці — Паўліна Янкоўская з Шастакоў, якая пражыла доўгі век (93 гады), ведала шмат песень, загадак, прыказак.

Пасля Другой сусветнай вайны А. Янкоўскі працаваў у калгасе аграномам, потым стаў старэйшым калгаса. Клапаціўся аб дабрабыце аднасялячэн і пра захаванне гістарычнай памяці, пра ахову помнікаў матэрыяльнай і духоўнай культуры краю. Хадайнічаў аб адкрыцці мемарыяльнай дошкі, прысвечанай Браніславу Тарашкевічу, на доме ў Вільні, дзе ён жыў у 1920-я гг. Збіраў этнаграфічны матэрыял для музея сялянскага быту ў Адамчуках. Суаўтар беларускага мовазнаўчы Вячаслава Вярніча, разам падрыхтавалі лінгвістычныя артыкулы «Мікраганімія вёскі Адамчукі» (кніга «Пытанні беларускай тапанімікі», 1970), «Былыя татарскія вёскі Кена і Касіна» («Беларуская анамастыка», 1977). Марыў выдаць асобнай кнігай фальклор родных мясцін, сваіх і Браніслава Тарашкевіча.

На жаль, Арсень Ліс не згадаў абставіны, пры якіх атрымаў такі каштоўны падарунак. Уладальніцкі надпіс Антона Янкоўскага сведчыць, што кнігу ён прыдбаў у 1924 годзе: «Ze zbiorów Jankovskiego Ant, v. Adamczuki. 1924. A. Jankovski». Дароўны надпіс гучыць так: «На памяць многапаважанаму тов. Арсеню Лісу ад Старога Ант. Янкоўскага у часе яго побыту у вёсцы Адамчуках. 20 чэрвень 1970 г. А. Янкоўскі». Дата — яскравае сведчанне, што падарунак быў уручаны падчас той памятнай першай сустрэчы вядомага беларускага фалькларыста з «чалавекам адкрытай душы» Антанам Рафалавічам Янкоўскім. У фонды Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры зборнік «Вянок» патрапіў з архіва А. Ліса ў 1988 годзе.

Зборнік вершаў Максіма Багдановіча «Вянок» з аўтаграфам Антона Янкоўскага і з дароўным напісам Арсеню Лісу.

Такім чынам, арыгінальная сціплая кніжачка вершаў беларускага генія Максіма Багдановіча мае доўгі і прыгожы лёс. За гэтыя гады яна пабывала ў цудоўных гаспадароў, людзей, якія ведалі, што такое сапраўдныя беларускія культурныя каштоўнасці. Выставачны праект працягваецца, наперадзе яшчэ шмат прыгожых «Вяноў» і цікавых гісторыяў, звязаных з імі і іх уладальнікамі.

**Ірына МЫШКАВЕЦ,
вядучы навуковы супрацоўнік
Літаратурнага музея Максіма Багдановіча**

Цяпер сонца, але зараз захмарыць

Нататка трэцяя паводле часопіса «Узвышша»

У часопісе «Узвышша» ў канцы 1920-х гадоў у рубрыцы «Культура мовы» значная частка матэрыялаў прысвечана праблемам лексікалогіі. Гэта і не дзіўна, бо слоўнікавы склад мовы істотна павялічыўся, у тым ліку і дзякуючы выданню тэрміналагічных даведнікаў. Сёння развагі аўтараў часопіса, з улікам стагадовай аддаленасці, могуць творча выкарыстоўвацца як аўтарамі, так і рэдактарамі.

У нататцы У. Вашыны (1928, № 5) разглядаецца ўжыванне слова *зараз*. Аўтар прыводзіць выраз «Мы зараз маем пастанову Саўнаркаму БССР...» і сцвярджае: «Калі сур’ёзныя беларускія часопісы глухі на адно вуха да жывой мовы народу (тая фраза ўзята з «Полымя» № 2 за 28 г.), дык пра газеты і казаць няма чаго».

Што ж выклікала непрыняцце гэтага слова? Хіба яно не ўласцівае беларускай мове? Прычына ў тым, што на ўжыванне лексемы *зараз* робіць уплыў кантэкст, сінфікацыйнае значэнне. Прыслоўе (акалічнасць часу) *зараз* дарэчнае і арганічнае для сказаў, якія характарызуюць дзеянне, што адбудзецца ў хуткай будучыні (сінонім тут — *неўзабаве*). Напрыклад: «А як гэта ўсё адбылося, мы *зараз* даведаемся дакладна» (Уладзімір Дубоўка); «Сказаў гэта і... сумеўся, зразумеў, што перабраў, змоўк, чакаючы, што ў адказ Вольга *зараз* такое сыпане...» (Іван Шамякін); «Сцепаніда стаяла ля акенца, пэўна ўжо ведаючы, што *зараз* выявіцца штосьці нядобрае, дужа непрыемнае для яе, але таго, што выявілася, яна не падрачыла» (Васіль Быкаў); «Пякуючая гарачыня сцяла Міцвева сэрца, што *зараз* рыпнуць дзверы і на ганак выбежыць яна, Чэся» (Вячаслаў Адамчык).

Але моўная норма, у тым ліку лексічная, — рэч зменлівая. Сучасныя слоўнікі для лексемы *зараз* першым падаюць значэнне «цяпер, у сучасны момант». Верагодна, гэта выклікала пашырэнне яе пад уплывам блінгвізму, у выніку чаго змяняецца ўжыванне лексемы *цяпер* з тым жа значэннем — «зараз, у гэты момант». Кадыфікацыя абедзвюх лексем дазваляе аўтарам карыстацца імі на свой выбар. Але ёсць жа яшчэ і моўны гуіт, які патрабуе ад аўтара (і рэдактара) не быць «глухім на адно вуха», набліжаць мову свайго твора да замацаваных стагоддзямі традыцый. Як у «Новай зямлі» Якуба Коласа, калі класік выкарыстоўвае ў адным сказе і *цяпер*, і *зараз* з размежаваннем значэнняў:

*Снуецца нечысць там ліхая,
Мяццэяк пад елкай прытуліўся,
На іх цяпер утараніўся
І зараз мёртваю рукою
Пачне хрысціць перад сабою,
Каб рух адняць, скаваць іх сілу,
Каб зацягнуць іх у магілу.*

Калі казаць пра рэдактара (стылістычнага, літаратурнага), то яго клопат у гэтым разе — слухная, сяброўская парада аўтару дзеля ўдасканалення мовы твора. Ненатуральна, не па-народнаму выкарыстана лексема *зараз* у наступных сказах: «Генадзій Бярнардавіч расказаў, што не толькі сяўбой яравых культур жывуць *зараз* працаўнікі гаспадаркі»; «Такая стратэгія ўжо *зараз* прыносіць бачны вынік...». Падлікі паказваюць перавагу лексемы *зараз* на пачатку сказа: «*Зараз* усё можна набыць за грошы ў «магазіне»; «*Зараз* ён [Леў Тасішэр] піша карціны ў Ізраілі»; «*Зараз* ранейшая пасада называецца «апаратчык...» і інш. Для лексічнай замены, акрамя *цяпер*, у залежнасці ад кантэксту можна абраць і *сёння*.

Чуйнасць да слова — важная падстава таго, што з-пад піра (цяпер — пераважна з-пад клавіатуры камп’ютара) выйдзе адпаведны аўтарскай задуме твор з якаснымі характарыстыкамі.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Анатоль ГАЛУШКА
Брэсцкая вобласць

На краі...

Бываюць дні, калі
Не ў радасць белы свет.
Губляеш цвёрдзё зямлі
Ад розных скрух і бед.

І ўсё, чым быў жывы, —
Надзею, веру, сэнс.
Спеў птушак, пах травы —
Усё наўперакрэст.

І горкім стане смак
Калодзежнай вады.
І ўсё жыццё — не так.
І ісьці далей — куды?

Тады і дзень — не дзень.
І ноч без зор і сну.
Ляжыш як трухлы пень,
Без мэты на вясну.

І ўжо здаецца — край:
Нявер'е, роспач, тлум.

Ці ёсць той дзіўны Рай,
Дзе гінуць боль і сум?

Мне часта кажучь: — Ёсць.
Там ічасця ў берагі.
А тут ты толькі гасць.
Хай нават дарагі.

Табе, мой светлы Бог,
Душу я аздаю.
Але... каб дапамог,
Пажыць!
Хоць на краі.

Зямля бацькоў

Няма нідзе такіх бязроз,
Як тыя, што з гадамі сняцца.
Ля іх што жыву. З якімі рос.
Куды душа імкне вяртацца.

На тых галінках, як вясна,
Тваё імя лісты калышучы.
Такіх бязроз нідзе няма,
Якім з любоўю вершы пішучы.

Няма нідзе такіх дарог,
Як тая, што да роднай хаты.
Забывць яе ніхто не змог, —
Як голас мамы, рукі таты.

Там усё знаёма да драбніц:
Лугоў прастор, ручнік іржышча.
Там цёплым марывам дыміць
На ўсходзе сонца лесу ціша.

Няма нідзе такой зямлі,
Як тая, што Радзімай стала,
Якую лёс, бацькі далі,
Пайла што, карміла змалу.

Якая помніць першы крок
Тваіх маленькіх, босых ношак.
Зямля — пачатак. І выток.
Зямля бацькоў. І продкаў ложа.

І покуль нічога...

Люблю, калі дождж пасля доўгае спякі
Не ціхі, як ішэнт, а з гулам, сцяною.
І гром калі ў ночы — каб толькі далёкі,
Дзесьці над лесам, за Шчарай-ракою.

Люблю, калі травы спелыя ў пояс
І вецер у твар з настоем палыну.
Слухаць, як з коласам ішэпчаца колас
І лён, калі морам калышацца сінім.

Мне неба да сэрца ўвесну, над лугам,
І белыя хмары, як крыгі ў разлівах.
Як пахне ралля, узнятая плугам,
Як вішні цвітуць, і яблыні, слівы.

А як даспадобы мне сонечны ранак,
Калі яшчэ зукі не ўспелі прачнуцца.
І ў сонныя вочы з начнога туману
Першыя промні, як дожджык, ліюцца.

Люблю, калі маці тупае зранку.
Нешта гаворыць — сабе ці да Бога.
— Толя, не спі! Блішчы або манку?
— Каву, мамулька, і покуль нічога....

Мае берагі

Калі далёка ад Радзімы,
Жывым хай будзе напамінам
Зямля,

цябе што нарадзіла
дачкаю гожай,

Годным сынам.
Хай даць пячоты, моцы, сілы
І абароніць ад нягоды.
І ўсё, што сэрцу любя, міла —
Не згіне век.
Не выйдзе з моды,
Як сонца,

што ўстае-садзіцца,
І неба ў зорках незлічоных,
Як звон і спеў жывой крыніцы
І лесу гул і пах чароўны.

Як птушак спеў і подых ветру,
Як прыгажосць садоў у квецце,
Як маці, бацька, праўда, вера,
Радзіма,
што адна ў свеце.

Квітней, калыска маіх продкаў,
Каб не бяднела рыбай Шчара,
Каб шчупакі вяліся, лоткі,
Самы, влікія, як мара,

Каб ветры пахлі сенам, пожняй,
Світанак каб будзілі пеўні,
Каб жыў агонь у хаце кожнай,
А ў святая каб гучалі песні.

Хай словы ўсе — ды Богу ў вушы.
Жыві, мой краю дарагі,
Ляцелі каб, як птушкі, душы
Туды, дзе нашы берагі.

Калі светлаю стане вада

Ну калі ўжо надыйдзе цяпло?
Каб сагрэла і цела, і душу.
Каб зямельку як след прыпякло,
Абудзіла і вішні, і грушы.

Ну калі ўжо ўскочыць трава,
Дзьмухаўцы зацвітуць каля плоту?
Стане светлаю ў рэчцы вада
І па завадзях вынырне лотаць?

Ну калі, адчыніўшы акно,
Буду слухаць, стаіўшы дыханне,
Як ітакі й вераб'і заадно
Мне спяюць пра вясну і каханне?

Хай засыпле — затопіць сады,
Зацярушыць бялесаю дымкай,
Прыме з гоманам лес малады,
Закалыша ў зялёных абдымках.

І захочацца быць і тварыць,
(Толькі б часу на ўсё мне хапіла)
Аб прыгожым пісаць, гаварыць,
Пакуль мовы хапае. І сілаў.

Дар'я ДАРОШКА
Гомель

Заход

Барвяны, жоўты — за мазком мазок.
Ліловы колер сьцёк на падаконне.
Па небе плылі воблачныя поні
І сонца ўпонтай звезлі за лясок.
Лімонны промень чэзнуў і згасаў.
І цемра мрой зоркамі вяччала.
Ірвалі неба крыкі вечных чаек,
І нехта сонны блытана спяваў
Пра баю-бай і звон адвечных сфер,
Пра змрок, які цалуе дзверы, вокны;
Пра ліхтары,
што пад дажджамі мокнуць
І мараць пра цяпло сухіх кватэр.

А сонцу напляваць,
На што яму паклоны?
Начхаць яму на страх,
На наша «не магу!»,
Спяляю сабе самак
Са складзеных далоняў
У скрушным «Уратуі...»
І болей ні гу-гу!

Гадзіннік б'е поўнач,
А поўнач ціхенька плача.

Ды час — гэта зло.

І часу нямажна іначай...

Каранцін

Пацягнуліся дні марныя, дні пустыя.
Дэкалітрамі чай п'ю, ем супы густыя.
Ці то дождж, ці то град дзяўбе карніз,
Неба бельмамі-аблокамі пазірае ўніз.
І не бачыць, як ночы чарнільнай гушчы
Запаўзаюць у душы, паглынаюць,
трушчаць.

А на ранне, ікарлупінне сплюнуўшы
на ходнік,
Чэзнуць, даходзяць.

Ролі адзінага

У самай цёмнай глыбіні
І ў самай светлай вышыні,
У Тым, хто наш Сусвет прысніў,
Мы разам.
І мы заблытваемся ў снах,
Дзе пехам не дайці да дна.
За спробу сутнасць распазнаць —
Параза.

Героі сцэны ўсе ілгуць,
Калі гукаюць на бягу.
А лёсы круцяць іх і гнуць
Да болю.
Вось бацька воляю айца
Вядзе сястрычку з-пад вянца,
І здані ходзяць без канца
Па коле.

Вось нехта абрывае смех,
З хады зрываецца на бег,
І растае чырвоны снег
Пад маскай.
А свет у карагодзе мар
Разгортвае шыфры абшар,
Вядзе свой статак на папар,
Бы ў казцы.

Да заўтра знікне злы дурман,
Растане прывідны туман,
І сонца выпаліць падман
Знаходкі.
А мы так любім свой агонь
І да яго бярэмся бягом,
І вочы мружым на яго,
Як коткі.

І вось праз тысячу плацін
І мілі сонечных вітрын
На яву страшыны сон адзін
Прабраўся.
Грымяць званы над галавой,
Ірвецца з сэрца горкі вой:
З сястрой наверхні хлопца твай
Пабраўся.

У жнівеньскім паветры — водар яблыкаў.
І нават у машынным пыльным Гомелі!
Дзівосна, дзіўна, што ў натоўпнай зыбкай
Самоце мы прачнуліся і ўспомнілі,
Што водар жніўня трэба піць з усхліпамі
І прывідны, празрысты пах Галактыкі
З яе заходнім небам па-над ліпамі,
З ранетам спелым на клянёвым батыку.

Чорнае сонца

Чорнае сонца ўзышло па-над домам.
Стала ўсё раптам чужым, незнаёмым.
Клёны і ліпы, праспекты і скверы
Перакруціла без ладу, без меры.
Чорнае сонца лунала ў відзежах,
Перабірала дарогі бязмежжа.
Чорнае сонца палала над намі
Зьянем адчайным, чорна-барвяным,
Вострым і грозным, смяротным,
як джала,
Высмактаць, знішчыць усё пагражала...
Чорнае сонца — пагібельнай прорваю —
Паіху ашчэрыла па-над галавамі.
Эжэрла, расплавіла свет даляглядаў.
З сэрцам уласным цяпер я не ў ладзе...
Новае сэрца вачыма бяздоннымі,
Чорна-барвянымі, ледзьве знаёмымі,
Горад разглядае дзікі, распаўлены,
Неба нязвычайнае з пашчай разяўленай.

Шэрая заміша пясчанага пляжу,
Ветру і прыцемкаў змрочная золь
Графікай чорнай па белым ляжа,
Каб незнарок злавіць саму золь
Даўніх падеў, у падкорцы заснулых,
Там, дзе спасуе марскі доўгі лінь,

Каб загарэўся пагляд патанулых
Зданяў дзяцінства на пару хвілін.
І ўжо ніколі ніхто не загіне,
Перасліўшыся ў свет вітража,
Шыбы якога не высцеліць іней
І не расплавіць пацуду пажар.
Пляжу маркотнага шэрая заміша,
Золь, што дрыготкай калоціць мяне,
Арт-тэрапія злой памяці нашай,
Грыфель дажджу, што малое і ў сне.

Я птушка, што лятае навобмацак.
На дотык крыламі парываў ветру
І месяцовых струнаў.
Не сонечных, не, бо я лятаю ноччу.
Маёй ноччу, сялайной ноччу.
Гудуць паветраныя плыні,
звіняць месяцовыя струны —
Гэта ляціць мая унутраная птушка,
Ствараючы-сплятаючы музыку
Узмахамі начных пасівельных крылаў,
Пацукамі светлых воч працаючы
вечную цемру.

Мы з ёй абедзве не бачым.
Вось так і жывём,
Вось так і ляцім —
Абмацаючы зоркі
І вецер.

Я ўцякаю ад слоў,
Я хачу хоць злыток цішыні,
Свежых фарбаў хачу
І свабоднага ветру, вядома.
Я хачу, каб святло
Затапіла вачніцы вясны,
Каб відучыцца сны
Адпусціла мая падсвядомасць.

Я ўцякаю ад іх,
Каларовых, сюжэтных, п'янікх.
Прачынаюся ў змрок.
Сэрца ў цемры імчыцца галопам.
Я хачу, каб святло
Затапіла вачніцы вясны,
Каб мой фенікс забыву
Пра застылы, прасолены попель.

Пераклад з рускай мовы
Уладзіміра ЧАРАУХІНА

Ясенія АЛЯКСЕЕВА

Мы прыехалі ў гэты дом апошні раз. Бацькі і сястра ўжо выйшлі з машыны, а я затрымалася: трэба было сабрацца з думкамі. Калі дзядуля памёр, мы былі замяжой, не маглі знаходзіцца побач. Прайшло два месяцы. Два доўгія месяцы, калі ў гэты дом, дзе ён пражыў шэсцьдзесят гадоў, ніхто не заходзіў. Ніхто да яго не дакранаўся. Не працягаўся пальцамі па сценах з кветкавымі шпалерамі, па сталё, падрапаным, абіаленым чайнікамі і патэльнямі, па покрывах, набытых шмат гадоў таму, але ўсё такіх жа прыгожых, бо мылі іх кожныя два тыдні.

Мармычу сабе пад нос: «Не плач. Ён бы гэтага не хацеў», сціскаю рукі ў кулакі і нарэшце выходжу на свежае паветра.

Плот усё такі ж акуратны — кожную вясну дзед папраўляў яго і фарбаваў. Я не заспела бабулю жывой, але распавядалі, што спачатку менавіта яна выбірала колер: то зялёны, то блакітны, то жоўты. Аднойчы ёй захацелася ружовы плот, і мой суровы дзядуля зрабіў гэта для сваёй каханай. Суседскія дзядкі пасмейваліся, але ён быў непакіснёны.

Па акуратнай дарожцы падыходжу да хаты. Дзверы расчынены: чуецца голас бацькі, з кімсьці сварыцца па тэлефоне сястра, мама ўсклівае. А яшчэ... Скрыпка! Стары-стары запіс, зроблены ў 80-я. Тры валасы Крэйслера ў выкананні бабুলі. Яна сыграла «Выдатны размарын», «Мукі каханья» і «Радасць каханья» ў якасці падарунка да дня нараджэння дзеду, а ён запісаў гэтую кампазіцыю на магнітафон «Электроніка-302». Мурашкі пабеглі па скуры, і ўспаміны пра нашы сумесныя вечары і дні, заўсёды напоўненыя смехам і цеплынёй, але ніколі — сумам, які цяпер пасліўся ў сэрцы, захапілі ўраз.

Мне шэсць. Бацькі разам з сястрой паляцелі ў камандзіроўку, а мяне на месяц аддалі дзядулі. Я амаль не ведала яго і вельмі баюлася, умовляла не пакідаць мяне з гэтым «дзядзечкам». Мама выцерла мае слёзы, сястра паказала кулак (яна вельмі хацела палятаць на самалёце), а тата строга папрасіў быць добрай дзядульчынкай і адвёў усіх у машыну. Я засталася сам-насам са змрочным незнаёмцам. Той момант адбіўся ў памяці вельмі моцна: я нібы збоку бачу маленькую дзядульчынку ў кароткім ружовым сарафаніку, белых туфліках і з вельмі яркімі блакітнымі бантамі на галаве, а побач з ёй — хмурыны магутны мужчына. На носе ў яго акулары ў драўлянай аправе. Раптам ён працягнуў ёй руку і сказаў хрыплым, пракуранным голасам: «Давай сябраваць, маленькая прынецса».

Ён сказаў гэта не лісліва, як мамчыны сяброўкі, і не паблжліва, як татавы сябры. Ён звярнуўся да мяне як да дарослай. «Маленькая прынецса» гучала не як мянушка, а як тытул. Я ўклала сваю далонь у яго і кінула. Так у мяне з'явіўся найлепшы сябар.

Правяла ў дзядулі амаль тры месяцы, бацькі затрымаліся ў камандзіроўцы і прыляцелі толькі напрыканцы жніўня, калі я павінна была ісці ў першы клас. Везлі мяне з істэрыйкай — пакідаць вёску не хацелася катэгарычна. З дзядулем было весела і цікава. Ён га-

таваў макароны «па-флорку», вучыў мяне табліцы множання і асновам нямецкай мовы. Мы хадзілі на рыбалку і па грыбы, разам рамантавалі яго старэнкі матацыкл і чыталі кнігі. А яшчэ слухалі магнітафон. Кожны вечар выходзілі ў двор і дзесяць хвілін слухалі дрэнны запіс з шумами і перабоямі. Я шмат разоў спрабавала даведацца, чаму так важна прытрымлівацца рытуалу, чаму мы слухаем менавіта гэты запіс, хай зроблены бабуляй, але нізкакасны, які не перадае прыгожасць музыкі геніяльнага кампазітара, менавіта на гэтым магнітафоне, калі ёсць і плэеры, і дыскі? Але дзядуля адмаўляўся тлумачыць свой сакрэт і кожны раз паўтараў: «Калі-небудзь, мая маленькая прынецса, я раскажу табе гэтую гісторыю. Але не сёння». Я згадалася. Ведала: дзядуля не падмане.

Калі мне было шаснаццаць, я ўпершыню па-сапраўднаму закахалася. І ўпершыню ж адмовілася ехаць да дзядулі на лета. Не магла пакінуць свайго хлопца, не хацела з бурнага жыцця горада акупацца ў павольную рэальнасць маленькай вёсачкі. Дзеду нешта нахлусіла пра рэпетытары і кучу важных спраў. Ён толькі ўздыхнуў і параіў быць асцярожней.

Калі мне было сямнаццаць, я здавала экзамены. Зноў толькі патэлефанавала дзеду і папрасіла мяне зразумець.

Калі мне было васьмнаццаць, рассталася са сваім першым каханым. Сяброўкі прапанавалі паляцець на мора, каб забыцца, і я пагадзілася. Дзядуля нагадаў берагчы сябе.

Калі мне было дзевятнаццаць, я працавала ўсё лета, каб паляцець вучыцца за мяжу. Дзядуля параіў правільна разлічваць свае сілы.

Калі мне было дваццаць, мама патэлефанавала і сказала, што дзед хворы. Тады я, экстрэнам здаўшы сесію, адправілася ў глухую вёску пад Віцебскам. Плот быў пафарбаваны ў аранжавы. Ад дзядулі так сама пахла цыгарэтамі, толькі да гэтага паху прысмешваўся непрыемны водар лекаў. Цяпер мы не хадзілі на рыбалку і па грыбы, матацыкл даўно быў прададзены, чытаць дзеду не давалі ўрок, а гатаваць я навучылася лепш за яго. Ды і нямецкім валодала на вышэйшым узроўні. Нязменнымі засталіся дзве рэчы: яго зварот «мая маленькая прынецса» і магнітафонны запіс. Цяпер ён гучаў увесь час. Мы мірна існавалі, дзед распаўвадаў пра маладосць, я — пра сваю вучобу і сяброў. Разам глядзелі французскія камедыі, я вучыла яго карыстацца інтэрнэтам. Пра хваробу нагадвалі толькі лекі.

Але аднойчы, падчас прыбірання, я выпадкова зачпіла магнітафон. Мелодыя абарвалася, пачуўся грукат. Стары прайгравальнік упаў на падлогу.

— Што там здарылася? — пачуўся ўстрыжованы голас. Дзядуля, абпіраючыся на палку, выйшаў з пакоя. Ад збытаньжанаці я пачала хутка лапатата пра тое, што купіла яму новы, нават лепшы. Клялася, што не наўмысна. Прасіла прабачэння. А потым падняла позірк і ўбачыла, што ён плача. Мой герой, грозны і амаль заўсёды хмурыны, бязгучна плакаў. І раптам грузна і цяжка апусціўся на падлогу.

— Дзед! Дзядуля! — я імгненна падбегла да яго, упала на калені. Слёзы ліліся ручаём і перашкаджалі бачыць. Я перастала чуць, свет апнуўся ў тумане. Памятаю толькі ўрыўкі. Тэлефаную ў хуткую, якая павінна прыехаць з найбліжэйшага горада. Сутаргава шукаю назвы лекаў і кажу іх дзядульчыне на провадзе. Яна тлумачыць штосьці аб арытміі, але я не разумею. А потым сувязь

Скрыпка

Апавяданне

абрываецца. Я набіраю 103 зноў і зноў. Чую ў адказ толькі кароткія гудкі.

Сяджу на кукішках, абхапіўшы рукамі калені. Ён называў гэтую позу «жалуды» і смяяўся, калі я ў дзяцінстве так хавалася ад праблем. Цяжка дыхаць. Сэрца калоціцца, як шалёнае. Погляд падае на магнітафон. Пільна гляджу на маленькі дэвайс, якім дзядуля так даражыў. Гляджу не міргаючы. Гляджу так доўга, што ў вачах коле. Я не адчуваю, як цякуць слёзы, толькі саланаваты прысмак на вуснах спрабуе выцягнуць мяне з шокавага стану. Не атрымліваецца.

Гляджу, гляджу, гляджу... Раптам, нешта выдзірае мяне з прастрэцы, чыесці рукі спрабуюць адарваць мае ад каленаў. Чуецца нейкі шум. Я не магу. Не магу адарваць погляд, не магу сканцэнтравана на галасах, не магу памяняць становішча свайго цела. Я гляджу на магнітафон. Мае вочы апускаюцца ў змрок. Я іх не заплюшчваю, нешта затуляе святло. Міргаю. Яшчэ раз. Слёзы няма. Аказваецца, мне прыкрылі вочы рукой. Перада мной пахыла жанчына ў медыцынскім халаце. Яна занепакоена ўзіраецца ў мой твар. Нарэшце апамяталася.

— Дзядуля!? — Ускокваю, але тут жа падаю, балазе жанчына прытрымлівае пад руку. Ногі зацяклі, не трымаюць. Азіраюся. У пакоі я няма.

— Твайго дзядулю грузыць у машыну, пайшлі хутчэй. — яна кажа мяккім, заспакаляльным голасам. Але мне становіцца яшчэ страшней.

— Што з ім? — на апошнім складзе голас здазіцца.

— Гэта арытмічная непрытомнасць. Лекары зробіць усё магчымае. Пройдзем у машыну, так? — я толькі разгублена ківаю.

Час у бальніцы я амаль не запомніла. Доўгія гадзіны ў калідоры на цвёрдым крэсле. Медсёстры і лекары важна ідуць па сваіх справах і адмаўляюцца адказаваць на мае пытанні. Адытваюся толькі на бела-зялёныя сцены. Палічыла ў іх усе трэшчынкі. Трэшчынак шмат, яны распаўсюджаны па фарбе. Мне мроіцца ў іх твар. Маршчыністы і ўсмішлы.

Дзіўны, паўсонны стан пераследуе да прыезду бацькоў.

Мама абняла мяне і заплакала, тата пайшоў пра нешта гутарыць з доктарам. Тым вечарам мяне адправілі ў дзядуляў дом — адсыпацца і набірацца сіл. Толькі вось спаць я зусім не магла. Працягвала раз за разам пракручваць у галаве той момант і вінаваціць сябе. Мабыць, гэта была найгоршая ноч у маім жыцці.

А потым былі тыдні аднаўлення, параліч ніжняй часткі цела, мае слёзы і прабачэнні. Дзядуля, вядома, адразу мне дараваў і сказаў, што пакрыўдзіцца, калі яго маленькая прынецса будзе адчуваць сябе вінаватай. Але як я магла? Бачачы мае пакуты, ён нарэшце вырашыў распавесці гісторыю магнітафона. Аднойчы ўвечары дзед угаварыў медсястру дазволіць мне застацца пасля гадзіны наведвання. Я сядзела на яго ложку і ў нецярпенні чакала чагосьці чароўнага і неверагодна цікавага. Але чаканні разбіліся з першых яго слоў.

— Тут няма ніякіх загадак, мая маленькая прынецса. Я проста вельмі кахаў тваю бабулю, а яна любіла іграць на скрыпцы.

— І ўсё? — я ж і так гэта ведала. Няўжо няма ніякай загадкі? Нават маленькай?

— Так, усё, — дзядуля ўсміхнуўся крыху збытаньжана.

разу не даводзілася сутыкацца з ёй так блізка. Паміралі нейкія далёкія сваякі, пра якіх я нічога не ведала, але не мае блізкія людзі. А тут усё накіроўвала мае думкі менавіта ў гэтае рэчышча.

— Не магу расказаць табе ніякай захапляльнай гісторыі, прынецса. Мы з бабуляй пазнаёміліся ва ўніверсітэце. Яна была вясялэй вясковай дзядульчынкай, якая прыехала пакараць сталіцу. А я збіраўся стаць лекарам, чытаў разумныя кніжкі і меў гіганцкую ганарлівасць. Мы перасекліся на нейкім канцэрте, куды студэнтам квітка выдалі бясплатна. Я тады пагардліва зморшчыў нос і сказаў сваім сябрам, што вяскоўцам няма чаго рабіць у такой кампаніі. Бабуля гэта пачула, — ён паглыбуўся ва ўспаміны, а ў мяне, незразумела ад чаго, падступілі слёзы. — Я быў такім дурнем, прынецса. У той час бабуля ўжо была ў мяне закахана. Што не дзіўна, — усміхнуўся, — я быў хлопцам хоць куды!

Твая бабуля была неверагодна мэтанакіраванай. Нягледзячы на вучобу, працу і партыйныя справы, яна хадзіла займацца да адной старой жанчыны. Адавала свае апошнія грошы, не давала, недасыпае, але ўзяла напракат скрыпку і трэніравалася як варятка. Проста таму, што марыла стаць вялікай скрыпачкай. Марыла, нягледзячы на дрэнны слых. Марыла ўсім сэрцам. У пэўным сэнсе яна і была варяткай. Вальсы, якія ты заўсёды чула з магнітафона, яна сыграла на адной з літаратурных сустрэч. Сыграла, мабыць, не вельмі правільна, але ў канцы выступлення ў яе з вачэй пакаціліся слёзы.

Так я ў яе і закахаўся. Не прызнаваўся ні сабе, ні сябрам у тым, што ўчыроўны ў тую самую дзевятнаццацігадовую, якая аказалася чулівай і пшчотнай натурай. Дзядуля замоўк. Я ўбачыла слязінку, якая скацілася па яго шчаце. Нічога не сказала. Не захацела парушаць момант. Ён уздыхнуў, прыплюшчыў вочы і працягнуў:

— Пра тое, якіх намаганняў ёй каштавала ўраціць мяне тым вечарам, яна распавяла толькі ў дзень вяселля. Наступнай жа раніцы я выкупіў ёй скрыпку і апліццё ўрока на год наперад. Гэтая скрыпка перажыла з намі і часы страшнай беднасці, калі не было чым карміць твайго тату, і часы дастатку, калі мы маглі дазволіць сабе найлепшыя інструменты. Твая бабуля ніколі з ёй не расставалася.

У дзень, калі быў зроблены запіс, яна памерла. На мой дзень нараджэння, — ён сказаў гэта абсалютна спакойна. Напэўна, з гадамі прызвычаіваецца нават да самых жудасных страт. — Яна проста не прагнулася, мая маленькая прынецса. Проста адмовілася расплюшчыць вочы. У мяне ж застаўся твой бацька і запіс не самай лепшай якасці. Твая бабуля пакінула пасля сябе ўсё самае каштоўнае. Самае каштоўнае, мая маленькая прынецса, — дзядуля ўздыхнуў і заплюшчыў вочы. Я зразумела, што ён стаміўся, і ціха выйшла з палаты. Вось і раскрылася вялікая таямніца майго дзяцінства. Сваім скамежаным расповедам дзед адказаў на маё пытанне. Уся справа, выходзіць у каханні.

Праз месяц дзядулю выпісалі з бальніцы, а нам тэрмінова спатрэбілася лячэць. Яшчэ праз месяц ён памёр. Так, як і бабуля: проста не расплюшчыў вочы.

Я ўваходжу ў дом і не магу зразумець, адкуль гучыць гэтая мелодыя. Я ж зламала магнітафон. Іду ў дзедзю пакой. На тумбачцы каля ложка стаіць прайгравальнік, увес абматыны сіняй ізастужкай. Побач ляжыць бабуліна фатаграфія. Іграе «Радасць каханья».

... Чыста «левая істэрыка»

Хто цікавіцца гісторыяй беларускай літаратуры XX стагоддзя, ка-нешне ж, ведае паэта, публіцыста, перакладчыка, кінасцэнарыста Анатоля Сцяпанавіча Вялюгіна (1923—1994). Многія гады ён аддаў працы ў часопісе «Польмя». Каля 40 гадоў займаў пасаду рэдактара аддзела паэзіі гэтага аўтарытэтнага выдання. Яркі паэт, вопытны, чуйны рэдактар, ён быў яшчэ і актыўным кінадраматургам... Па сцэнарыях Анатоля Вялюгіна былі зняты літаральна дзясяткі дакументальных фільмаў, а таксама і мастацкія фільмы — двухсерыйны «Рэха ў пушчы» і «Глядзіце на траву»...

Большасць кінамаграфічных твораў, якія былі зняты з удзелам вядомага пісьменніка, з'яўляліся адлюстраваннем найбольш важных і актуальных грамадска-палітычных, сацыяльна-значных тэм. Гэта пацвярджае і ліст Анатоля Сцяпанавіча, які ён адправіў у Цэнтральны камітэт Камуністычнай партыі Беларусі ў жніўні 1969 года... Зварот у вышэйшую партыйную інстанцыю выклікае, відавочна, унутраныя праблемы на студыі «Беларусьфільм». Докладнай — у калектыве творчага аб'яднання «Летапіс». Відаць, градус напружання ў іх абмеркаванні быў даволі высокі, інакш навошта было б «выносіць смецце»...

Але з вышнімі сённяшняга часу цікавасці ў гэтым лісце, які і праз дзесяцігоддзі захоўваецца ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусі, выклікае не столькі нават зварот Вялюгіна ў ЦК, колькі сам прадмет канфлікту ў межах аднаго творчага калектыву... Праўда жыцця, праўда мастацтва — вось катэгорыі, якія хвалявалі творчых работнікаў у другой палове 1960-х і не толькі... Як данесці свае думкі, ідэі да гледача? І ўвогуле, што гэта такое — дакументальнае кіно?.. Сведчанне часу? Мастацтва гаварыць праўду?.. Ці, можа быць, гэта яшчэ — і майстэрства аўжывага аглядача жыццё, праз тонкія дэталі, дзякуючы розным ракурсам, паказваць філасофію часу, суданосны чалавек з часам, судакраненне часу і прасторы?.. Пэўна, пытанні паўставалі і болей прамыя. На мастацкія дыскусіі накладваліся палітычныя сітуацыі, ідэалагічнае разуменне кіно як часткі культуры, мастацтва, якія былі абавязаны служыць дзяржаве і народу, ісці следам за палітычнай воляй улады... У лісце, які быў выкліканы і проста крыўдамі, знявагай кінапубліцыста і пісьменніка, які, як яму здавалася, зрабіў для адлюстравання сучаснай гісторыі досыць шмат, шмат цыянага і незразумелага... І ўсё ж ліст даволі цікавы і паказальны...

«Дарагія таварышы! — піша Анатоль Сцяпанавіч. — З усведамленнем адказнасці...» Вялюгін быў у неблагіх адносінах з Машэравым, які ўсяго некалькі гадоў як стаў кіраўніком рэспублікі (з 30 сакавіка 1965 года Пётр Міронавіч Машэраў — 14-ы па ліку Першы сакратар ЦК КП Беларусі)... Значыць, мог бы звярнуцца напружана. Ці ўвогуле паспрабаваў бы напрусіцца на асабісты прымём... Чытаем далей: «...пры вельмі ўважлівай дапамозе Цэнтральнага Камітэта і ўраду калектыву творчых працаўнікоў аб'яднання «Летапіс» на студыі «Беларусьфільм» рабіў поўнаметражны кінастужкі «Кветкі ў снежні» і «Колькі шчасцё год», прысвечаныя святкаванню 50-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі. Гледачы сцвярджаюць: атрымаліся фільмы не «событийныя» (так у арыгінале, па-руску. — К. Л.), якія на працягу цэлага месяца дэманстраваліся ў многіх кінатэатрах Мінска, які ніколі не была з беларускай кінадакументалістыкай, і сёння дэманструюцца ў абласных цэнтрах, пасёлках, калгасах рэспублікі...» Што ж, нічога дзіўнага... Кіно ўжо не адно дзесяцігоддзе разглядалася як дзейсны сродак прапагандыскай работы... Не будзем зараз звяртацца да

выказвання Леніна (ці ўсё ж Луначарскага?) пра «дзяржаўнае значэнне... кіно», тым болей, што ніхто дакладна не ведае, што гаварыў правадыр пралетарыяту пра кінамастацтва...

Чытаем далей ліст А. Вялюгіна: «У шмат якіх гарадах фільмы дэманстраваліся сапраўды пры аншлагу, і, хаця кінапракат рэспублікі атрымаў зусім нязначную колькасць копіяў, затраты на здымкі 2-х поўнаметражных стужак адразу апраўдаліся. Гэта фактычна ацэнка, дадзеная шырокім колам гледачоў. Дарэчы, нават з іншых рэспублік прыязджаюць да нас паглядзець, як рабіць такія фільмы».

І вось дзеля чаго пісаўся ліст!.. «Здавалася б, на студыі пацікавіцца, спытаюць у кінапракатчыкаў, колькі народу праглядзела гэтыя фільмы, а пасля грунтоўна абмяркуюць іх перад тым, як вызначыць ацэначную катэгорыю...» Відавочна, пытанне — у матэрыяльнай адзнацы зробленага, у залежнасці ганарару ад той ці іншай «ацэначнай катэгорыі»... І пасля ўжо — сутыкненне поглядаў, мастацкіх ці нават ідэйна-творчых пазіцый: «...Атрымалася зусім інакш. Сабраўшы мастацкі савет «Летапіс», і пачалося шальваванне работы, якой столькі часу, думак і сэрца аддала група творчых працаўнікоў аб'яднання.

Першым выступіў член мастацкага савета Лысятаў, які заявіў: «Такія зборышчы глядзець нецікава... палітычная траскатня... слабы тэкст...» і г. д.

Таварышы Сарахатуняў, Іванчоў і Пастухоў, даючы высокую ацэнку фільмам, імкнуліся паправіць Лысятава.

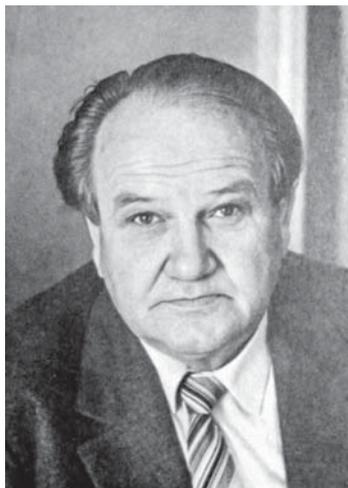

Але член савета С. Міхайлава патрабавала тайнага галасавання: тады, маўляў, гэтыя фільмы атрымаюць самую ніжэйшую катэгорыю... Міхайлава, грукнуўшы дзвярыма, дэманстравала ўнакінула пасяджэнне савета...»

Па праўдзе кажучы, Лысятаў Юрый Васільевіч (1929—1997), рэжысёр і сцэнарыст дакументальнага кіно, меў права, меў падставы як чалавек адукаваны, творчы, у мастацкім плане дзеяздольны, для таго, каб выказацца праўдзіва... Заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі...

З ліста Вялюгіна: «...Па якой катэгорыі ацэньваць істэрыку Міхайлавай і Лысятава?»

Чыста «левая істэрыка», па лінгвісцкім вызначэнні. І самае крыўднае, што

Анатоль Вялюгін.

такім яўна апалітычным выступленнем на студыі не дадзена належнай ацэнкі. Усё гэта невыпадкова.

Фільм «Колькі шчасцё год» атрымаў другую катэгорыю. Гэта, вядома, справа мастацкага савета, калі б не яго, мастацкага савета, беспрынцыповасць: побач з названым фільмам атрымалі такую ж катэгорыю цыяныя кінастужкі. Шчыра скажам: калі ў будучым зацікавіцца жыццём і важнейшымі падзеямі мінулага года ў Беларусі, то ў першую чаргу звернуцца да кінастужак «Кветкі ў снежні» і «Колькі шчасцё год», і ніколі не звярнуцца да «Палявання са сабакам» (1-ая катэгорыя) і туманнай «Лясной дарогі» (2-я катэгорыя) рэжысёра Лысятава.

У творчым аб'яднанні «Летапіс», нягледзячы на яго здабыткі, навожна дэманструецца тэндэнцыя спаўзання на дробязную эцюдную тэматыку, якая на ўсе лады захвальваецца мастацкім саветам з авангардысцкай матывіроўкай, быццам цыяны з вельмі цыянымі і двухсэнсоўным падтэкстам эцюд з'яўляецца навацыяй, адкрываюць у кінамастацтве. У той жа час вельмі выразна выяўляецца пагарда да твораў, дзе шырока, з ваяўнічай партыйнай публіцыстыкай падаецца ратны і працоўны подзвіг народа...»

Каб вынесці праблемы ўнутранага характару, няхай сабе і значныя па сваёй сутнасці, як кажуць, «наверх», трэба дыстанцыравацца ад асабістай, адкінуць убок уласную крыўду... Творчым людзям, якія плён уласнай працы заўжды лічаць найбольш важным, вартым большых адзнак, зрабіць гэта цяжка. Магчыма, і Анатоль Сцяпанавіч быў у палоне эмоцый, таму і ідэйную выверанасць пакідаў за сваімі фільмамі, не збіраючыся камусці аддаваць партыйна вывераныя пазіцыі... І ў Вялюгіна не толькі як кінадраматурга, кінасцэнарыста, але і як пісьменніка вышні ўжо былі таксама немалыя. Першая паэтычная кніга — «Салют у Мінску» — пабачыла свет у 1947 годзе. Да 1969 года А. Вялюгіна выдаў паэтычныя зборнікі «Негарэльская арка», «На подступах», «На зоры займае», «Насцеж», кнігі для дзяцей — «Галубы», «Тры гудкі», «Рыбы нашых рэк», «Дзіцячы сад», «Вада і вуд». У 1963 годзе выйшла асобнай кнігай паэма пра дзіцячы, юнацкія гады У. І. Леніна — «Вецер з Волгі»...

З ліста А. Вялюгіна ў ЦК КПБ: «Дрэна, няўважліва вывяраецца гадавы план. Нават планы нашых выдавецтваў, перад тым, як зацвердзіць іх, абмяркуюцца ў інстытутах, установах, на чытацкіх канферэнцыях.

У план жа аб'яднання «Летапіс» часта трапляюць выпадковыя рэчы, малазначныя і па думцы і па зместу свайму. А да канца года яшчэ набіраецца нізка адкідаў, матэрыялу, знятага навырост, і тады, бывае, клець з астаткаў так званыя «эцюды». «Эцюды» ўхваляюцца, бо трэба гнаць «вал», выконваць план. Якая ж тут можа быць гаворка аб ідэйнай і мастацкай вартасці і якасці? Чалавек, які ў мастацтве гоніць «вал», сапраўды ўпадабляецца прадмету, «у якогаго отец входящий и мать исходящая». І далей: «У сцэнарным аддзеле аб'яднання амаль няма людзей, якія б ну, не грунтоўна, а хаця б больш-менш ведалі гісторыю, культуру, мову беларускага народа. Сцэнарыі, напісаныя па-беларуску, успрымаюцца з пагардлівай аглядкай і ўважліва не чытаюцца, таму абмяркуюцца яны вельмі павярхоўна.

Хаця хапае і сваіх «шутов гороховых», у вытворчы план усё часцей і часцей уключаюцца сцэнарыі аўтараў, якія маюць вельмі прыблізнае ўражанне аб жыцці, гісторыі, працы нашага народа. Я маю на ўвазе «весенних гонцов», таварышаў, якім усё роўна, дзе зарабіць — Хакасія гэта ці Беларусь.

Каб вынесці праблемы ўнутранага характару, няхай сабе і значныя па сваёй сутнасці, як кажуць, «наверх», трэба дыстанцыравацца ад асабістай, адкінуць убок уласную крыўду... Творчым людзям, якія плён уласнай працы заўжды лічаць найбольш важным, вартым большых адзнак, зрабіць гэта цяжка. Магчыма, і Анатоль Сцяпанавіч быў у палоне эмоцый, таму і ідэйную выверанасць пакідаў за сваімі фільмамі, не збіраючыся камусці аддаваць партыйна вывераныя пазіцыі... І ў Вялюгіна не толькі як кінадраматурга, кінасцэнарыста, але і як пісьменніка вышні ўжо былі таксама немалыя.

Іменна з гэтай прычыны на сёння фактычна зрываюцца здымкі заплававанага, вельмі адказнага поўнаметражнага альманаха на тэму «Ленін і Беларусь» — такі патрэбны, наш (падкрэслена аўтарам ліста. — К. Л.) уклад у дакументальную Леніняну!.. Аўтар паэмы «Вецер з Волгі», якая была адзначана прэстыжным на той час Літаратурнай прэміяй імя Янкі Купалы, канешне ж, лічыў сябе прызнаным мастацкім аўтарытэтам у ленинскай тэме!..

І яшчэ з ліста А. Вялюгіна: «Студыя мае не адну і не дзве тысячы метраў цікавейшага кінамастэрыялу аб будаўніцтве і рабоце Мінскага аўтамабільнага — ад першых палатак і катлаванаў да горада ў горадзе і дасканалых машын, якія цэняцца ва ўсім свеце. Нядаўна краіна адзначыла 25-годдзе завода, а фільма няма аб ім, на гэты год ён не планавалася нават.

На маю думку, усё гэта — самая надзённыя пытанні, якія варта абмеркаваць, перагледзець склад сцэнарнага аддзела і мастацкага савета творчага аб'яднання «Летапіс», вызначыўшы часны, партыйны напрамак яго дзейнасці, каб кожны ясна ўсведамляў, дзеля чаго і каго ён працуе».

Такі васьмі просты ліст напісаў добра вядомы беларускі паэт у ЦК КПБ 20 жніўня 1969 года... Чаго ў ім болей — сумленнага жадання навесці парадак у творчым працэсе ці вышыць свае ўласныя пытанні, а мо і звесці рахункі з калегамі?.. У любым выпадку падтэксту ў гэтым звароце да кіраўніцтва рэспублікі хапае.

Кастусь ЛЕШНІЦА

Хлопчык Бульбінка: фантастычнае і рэальнае

Каб пераканацца, што казка карыстаецца вялікай папулярнасцю ў сучасных аўтараў, дастаткова назваць хоць бы аповесць-казку Леаніда Прокшы (дарэчы, у 1969—1972 гадах галоўнага рэдактара «ЛіМа») «Незвычайныя прыгоды хлопчыка Бульбінка». Выдадзеная ў 1973 годзе «Мастацкай літаратурай», яна адразу, у тым жа 1973-м, пад назвай «Мальчык-Бульбінка» з'явілася і ў такім аўтарытэтным выдавецтве Савецкага Саюза, якім была «Детская литература». Ды і перакладчык яшчэ той — Аляксандр Нячаеў.

Аляксандр Мікалаевіч з'яўляўся вядомым рускім фалькларыстам і пісьменнікам. Збіраў і даследаваў фальклор Беларускага, блізкага яму, бо нарадзіўся ў Архангельскай вобласці Расійскай Федэрацыі. Нешта запісаў сам, многае ўзяў ад знакамітага казачніка Мацвея Каргуева. Ды і сам нямаў казак напісаў, а яшчэ перакладаў, як украінскім, так і беларускі фальклор, перастараў па-руску і творы некаторых пісьменнікаў.

Як знаўца-фалькларыст, ён не мог не звярнуць увагу і на аповесць-казку Леаніда Прокшы. Бадай, на гэта паўплывалі дзве прычыны. Першая ў тым, што пры знаёмстве з творам адчуў, наколькі Леанід Януравіч добра разумее магчымасці гэтага жанру. Другая вынікае з першай. Умеў дапасоваць сюжэтныя гады з рэаліямі тагачаснага дня. Хоць час дзеяння і не называецца, па зместе адчуваецца, што ўсё адбывалася ў пасляваенныя дні, калі ў Савецкі Саюз засылаўся шмат шпіянаў. Сярод іх былі і тыя, хто да гэтага супрацоўнічаў з фашыстамі. Выкрывальнікам аднаго з іх па сюжэце і становіцца хлопчык з нечаканым імем Бульбінка.

Пэрсанажа, падобнага яму, у беларускай літаратуры не напаткаеш. У іншых, па-мойму, таксама. Без перабольшання гэта нацыянальны казачны

характар. Выбар жа герояў, якіх адразу палюбіліся б дзецім, як вядома, задача надзвычай важная. Іх цікавіць аповесці, справы, сябры, знаёмыя — усё, чым жыве літаратурны персанаж. Аднак на першым плане — адрозненне яго ад іншых герояў. Першае знаёмства з Бульбінкам неспадзяванае.

Узялася бабуля варыць бульбу, папрасіла дзеда, каб чыгунок быў паўнютка, падаць яшчэ адну: «Пад руку ў кашалі трапіла незвычайная бульбінка. Баба хацела яе ўжо абабраць, ды спынілася:

— Дзед, паглядзі, выкапаны хлопчык!

І раптам бульбінка сказала дзіцячым голасам:

— Не распранай мяне, бабуля. Мне вельмі не хочацца трапляць у чыгунок.

Дзед аж прысеў ад нечаканасці. Рознае ён бачыў на вяку. Нават з мядзведзем сустракаўся ў лесе. Але каб бульбінка загаварыла чалавечым голасам...

— Не дзівіцеся. Я — не простая бульбінка. Я — маленькі зачараваны хлопчык».

Калі персанаж быў знойдзены, астатняе заставалася за ўдала пабудаваным сюжэтам, а ён звязаны з тым, што пісьменнік агучыў у самым пачатку твора: «Недзе на Палесці жылі-былі дзед і баба. Хата іх стаяла ў лесе. Дзед быў лесніком, а баба гаспадарыла дома.

Праз лес праходзіла граніца. Яе ахоўвалі пагранічнікі. Дзед, сустраўшы ў лесе чалавека, які заблудзіўся, паказваў яму дарогу проста на... заставу. А там пагранічнікі правяралі, свой гэтак чалавек ці чужы».

Будучы яшчэ маладым, ён служыў на граніцы. Пільнасці не пазбавіўся і стаўшы лесніком. Тым больш у неспакоены час, калі вайна пастаянна нагадвае аб сабе. З вайной звязана і ператварэнне звычайнага хлопчыка ў Бульбінку. Яго маці, калі немцы гналі людзей спаліць у гумне, схавалася ў бульбоўніку. Плакала і прыгаворвала: «Лепш бы ты, маё дзіцятка, быў травінка, ці расінка, ці тая самая бульбінка! Ты б злыдні цябе не кранулі!»

Пачуў гэты стары дуб: «Споўніцца твая воля, бедная маці, будзе твой сын бульбінкай. Пэрачае ў зямельцы ён ліхалецце, потым трапіць да добрых людзей, і ажывяць яны яго зноў сардэчнай любоўю і спагадай». Такіх людзей Бульбінка і знайшоў ў асобе дзела і бабы, а пачолькі аповесць-казка — прыгодніцкая, адбылося ў яго жыцці нямаля цікавага, а то і неверагоднага. Леанід Прокша пастаянна выпрабуе героя абставінамі і нечаканымі сітуацыямі. Шмат дзе даводзіцца пабыць Бульбінку: у вёсцы, спаленай ў гады вайны фашыстамі, у іншых краінах — Італіі, Іспаніі, Францыі. Трапіць і ў Мюнхен, адкуль колішні прыслужнік фашыстаў Альберт трапіла ў Савецкі Саюз. Канешне ж, Бульбінка не пакінуў яго ў спакой. Незаўважна (маленькі ж!) забраўся на купал парашута, на якім той апусціўся на савецкую зямлю.

Гэта ўсё, што трапіла пад пянецкі неверагоднае. А ёсць у аповесці-казцы і пра дружбу дзіцей з розных краін. Бульбінка знаёміцца з французам Жанам, італьянцам Марсэліна, і нават з Чыпалінам, героем казкі Джані Радары «Прыгоды Чыпаліна». Хлопчыкаў аб'ядноўвае тое, што іх маці апынуліся за мяжой не па сваёй волі, а былі вывезены фашыстамі. Тым самым гучанне ў творы набывае антыфашысцкі змест.

Перавыданне «Незвычайных прыгод хлопчыка Бульбінка» знакавае па некалькіх прычынах. Выхадам гэтай кнігі адзначана, хай сабе і запознена, 110-годдзе з дня нараджэння яе аўтара, якое было яшчэ ў красавіку 2022 года. Па-другое, гэтая аповесць-казка — адна з найцікавейшых дзясяткаў дзіцячых літаратурных дзеяў, якіх у гэтым годзе дзеці зачытаюць і глядзяць на экране. Трэцяе, гэтая аповесць-казка — адна з найцікавейшых дзясяткаў дзіцячых літаратурных дзеяў, якіх у гэтым годзе дзеці зачытаюць і глядзяць на экране.

Не менш важна і тое, што звярнула ўвагу вядомы крытык Эсфір Гурэвіч, аналізуючы творы

для дзяцей і юнацтва. У кнізе «Детская литература Белоруссии», выдадзенай у 1982 годзе «Детской литературой», яна звярнула ўвагу на тое, што «слаба развітаеца такая ёмістая форма, як аповесць-казка, класічным узорам якой лічыцца «Сярэбраная табакерка» З. Бядулі. Можна назваць, відаць, толькі «Незвычайныя прыгоды хлопчыка Бульбінка» Л. Прокшы і «Краіну Блакітнага Сонца» І. Бурсава. Жанр аповесці-казкі патрабуе больш цеснага, арганічнага ўзаемадзеяння рэалістычнай і казачнай паэтыкі».

Сцвярджаючы так, Эсфір Гурэвіч глядзела далёка наперад. Уяўляла, якім шляхам пойдзе беларуская дзіцячая літаратура, калі самі пісьменнікі «пачнуць звяртацца да жанраў «гібрідных», якія ўбіраюць у сябе і паэтычную гаворку, і прозу, і элементы драмы, кіно і тэлемастацтва, ствараючы адчуванне паўнаты ўспрыняцця жыцця». Сёння, як вядома, у такіх відах творчасці працуюць многі аўтары. Аднак гэта ўжо тэма іншай гаворкі, зыходным момантам якой і можа стаць аповесць-казка Леаніда Прокшы «Незвычайныя прыгоды хлопчыка Бульбінка».

Няблага, калі Выдавецкі дом «Звязда» і ў далейшым будзе знаёміць сённяшніх юных чытачоў з найбольш значнымі творами, якімі некалі захапляліся іх бацькі і дзяды. Аднак лепш выпускаць іх з прадмовамі ці, у крайнім выпадку, з удакладненнямі. Прынамсі, у «Незвычайных прыгодах хлопчыка Бульбінка» дзеткам цяжка зразумець, чаму ў Італіі і Іспаніі ў час, калі адбываецца дзеянне твора, актывізаваліся фашысты.

Алесь ВІШНЕЎСКІ

З каго браць прыклад

Беларусь у гады Вялікай Айчыннай вайны — гэта абсягі творчай дзейнасці кандадата гістарычных навук Барыса Даўгатовіча. Ваенны па адукацыі, на сённяшні момант падпалкоўнік у адстаўцы, ён служыў у войску нёс на розных пасадах, аддаўшы ёй 34 гады. Быў і першым дырэктарам Музея гісторыі войск Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі (цяперашні Дзяржаўны музей ваеннай гісторыі Рэспублікі Беларусь). Але гэта ніколі не перашкаджала даследчыцкай працы. Упершыню выступіў у газеце «Во славу Родины» ў 1957 годзе, а пасля мэтанакіравана, а галоўнае, паспяхова займаўся тым, да чаго ляжала яго душа.

увагі. Аб гэтым сведчаць яго кнігі «В одном строю — к единой цели» (1985), «Беларусь в годы Великой Отечественной войны (в вопросах и ответах)» (1994), «Твои сыновья, Беларусь!» (2000), «Военачальники — сыны Беларуси на фронтах Великой Отечественной войны» (2003), «Адмиралы земли белорусской» (2004), «Шли по войне девчата» (2015), «Летчики-белорусы — асы первой мировой и Великой Отечественной войн»

(2019) і іншыя, а таксама напісаня ў суаўтарстве. Усяго 42. І вось новая — «На вершине славы».

Значнасць яе — ужо тое, што выйшла ў серыі «История для школьников», якая існуе з 2012 года. Каля вытокаў гэтай патрыятычнай бібліятэчкі стаяла выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі, а цяпер эстафету пераняла «Беларусь». Падобныя кнігі вельмі неабходны падрастаючаму пакаленню. Асабліва як гэтая, адрасаваная сярэдняму і старэйшаму школьнаму ўзросту — калі юнакам і дзяўчатам важна вызначыцца з жыццёвымі ідэаламі, а гэтак добра спрыяе кніга Барыса Даўгатовіча.

Матэрыялы, хоць і лаканічныя, па напоўненасці звесткамі яны носяць энцыклапедычны характар. Істотна і тое, што апынуліся пад адной вокладкай. Безумоўна, біяграфіі некаторых персанажаў (Барыс Даўгатовіч выступае першаадкрывальнікам асобных з іх) можна знайсці і ў іншых выданнях. Сёе-тое ёсць у інтэрнэце, дзе тут трэба нямаля палазіць. А ў гэтым выданні гарты старонкі і атрымлівай неабходную інфармацыю.

Найперш, як сведчыць падзаглавак выдання, прапануюцца жыццёпісы самых ушанаваных — «Женщины — Герои Советского Союза — на фронтах Великой Отечественной войны». Але ў поле

зroku даследчыка трапілі не толькі яны. Згадвае аўтар, напрыклад, і пра чатырох жанчын, узнагароджаных ордэнам Славы I, II і III ступеняў. Праўда, падрабязней расказваецца толькі пра Ніну Пятрову. Аднак гэта выглумачальна. Хутчэй за ўсё, неабходны звестак у Барыса Даўгатовіча пад рукою не было. Ды і не трэба забываць, што па зместе кнігі інфармацыйная. Аднак у параўнанні з папярэднім раздзелам наступны — «Награждены медалью имени Флоренс Найтингейл» — больш вычарпальны. Шэсць медыцынскіх сястры ўдастоены ўзнагароды імя нацыянальнай гераніі Англіі, першай сястры міласэрнасці і грамадскага дзеяча, якая сваё жыццё прывяццала вырачаванню раненых і хворых: Марыя Гарачук, Соф'я Голухава, Соф'я Кунцэвіч, Яўгенія Шаўчэнка, Зінаіда Тусналобава-Марчанка, Кацярына Сірэнка.

Адметнасць кнігі і ў тым, што яна багата ілюстравана патрэтамі тых, пра каго расказваецца. Змешчаны і выявы сюжэтных карцін. Прадстаўлены таксама выяўленчыя, музычныя творы, прысвечаныя Вялікай Айчыннай вайне. У асобных матэрыялах апавядаецца, у якіх мастацкіх творах яны ўвасоблены ці называюцца кінастужкі, дзе знайшлося ім месцамі. Ёсць і здымкі ваных часоў.

Віктар ЗУШЧЫК

У Баранавіцкім краязнаўчым музеі працуе персанальная выстаўка «Дар, прызначаны лёсам» былога дырэктара музея Станіслава Шчарбакова. Адкрыццё прымержавалі да дня яго нараджэння. Прадстаўлена больш за 30 жывапісных работ. Гэта акварэлі з немудрагелістымі беларускімі пейзажамі. Сціплыя, стрыманыя, прасякнутыя мінорным настроем, без кідкіх дэталей і залішне яркіх фарбаў, яны прывабліваюць сціпанай пшчотай, задуменнасцю, чароўнай прастагой і нечым надзвычай бліскім і родным.

Станіслаў Шчарбакоў.

Падзвіжнік і летапісец

Свой абавязак і сваё прызначэнне Станіслаў Шчарбакоў бачыў у тым, каб максімальна захаваць і перадаць наступным пакаленням гісторыю роднага горада і яго ваколіц. Таму прысвяціў велічэзны адрэзак жыцця стараннаму збіранню фактаў, прадметаў, сведчанняў, звязаных з гісторыяй Баранавічаў. Вынікам гэтай сапраўды тытанічнай працы сталі 96 артыкулаў у кнігах і часопісах, 26 грунтоўных артыкулаў у даведніках, энцыклапедыях і гістарычных кнігах, шасці ўласных выдадзеных і адной падрыхтаванай да друку кнігі пра Баранавічы. Ён імкнуўся ўзраціць, выхаваць гораду сапраўдных краязнаўцаў, аддаючы гэтаму шмат часу і душэўных сіл. І такое настаўніцтва дало плён.

Станіслаў Аляксандравіч быў чалавекам надзвычай рознабаковым і творчым. Пісаў навукова-папулярныя артыкулы і кнігі. Захапляўся нумізматкай. Шмат часу і намаганняў прысвяціў археалогіі. Займаўся жывапісам і графікай. Не ў аднаго дзясятка гараджан вісяць дома яго акварэлі. Карціны ён проста дарыў. Неяк саромеўся прадаваць. А калі па просьбах навуковых супрацоўнікаў нешта і вывешваў на выстаўку-продаж, то цэны заўсёды ставіў самыя мінімальныя. Вось такіх яны — інтэлігентны-бясцэрбанікі.

жыў, стаў частым наведвальнікам мясцовага музея, вывучаў матэрыялы з яго бібліятэкі. Пасля заканчэння сярэдняй школы два гады працаваў у паравозным дпо станцыі Баранавічы. У 1960 годзе, ажыццяўляючы дзіцячую мару, паступіў на судакіраўнічае аддзяленне Рыжскага марскога вучылішча. Навучаўся ў Рызе, наведваў вячэрнюю студыю малявання пры Латвійскай акадэміі мастацтваў, знаёміўся з гарадскімі музеямі, падчас плавання на баркенціне «Капэла», вучэбным судне РМВ і судах Латвійскага марскога паравозства пабываў у шэрагу партыў Латвіі, Літвы, Эстоніі, Расіі, Германіі, Бельгіі, Галандыі, Швецыі, пазнаёміўся з некагорымі музеямі Ленінграда, Гаагі, Антверпена і Ратэрдама. Увосень 1963 года Станіславу давялося адмовіцца ад сваёй мары і ад атрыманай прафесіі. Гэта здарылася ў Швецыі, у невялікім партовым гарадку Арнсвольдсвік. Пры адыходзе судна ад прычала яму разрабіла руку якарным ланцюгом. Савецкага марак адразу адправілі ў бальніцу і праперывалі. Праз некалькі дзён высветлілася, што пачалася гангрэна. На кансіліуме шведскія ўрачы вырашылі пачакаць з другой аперацыяй. Яны хацелі захаваць руку, бо рускі марак — мастак. Зараз ужо вядомы вынікі гэтага змагання: руку прыйшлося ампутаваць. Праз нейкі час яго накіравалі ў бальніцу ў горад Харнісанд, дзе зрабілі навіейшы пратэз і навучылі ім карыстацца. Развітаўшыся з марай пра марскія паходы і далёкія краіны, Станіслаў Шчарбакоў, тым не менш, выг паўны планаў на будучыню. Пасля зваротна дамоў вырашыў вывучаць гісторыю мастацтва і зрабіць гэта сваім прызначэннем.

У 1964—1966 гадах Станіслаў Шчарбакоў вучыўся ў Краснадарскім мастацкім вучылішчы Левай рукой мог не толькі пісаць, але і маляваць. Адтуль пайшоў у акадэмічны адпачынак, каб падрыхтавацца да ўступных экзаменаў у Мастацкі інстытут імя І. Я. Рэпіна ў Ленінградзе. У 1967 годзе, не прайшоўшы туды па конкурсе, паступіў на гістарычны факультэт Краснадарскага педінстытута, у хуткім часе пераўтворанага ў Кубанскі дзяржаўны ўніверсітэт. А там новая справа — археалогія — навука энтузіястаў. Экспедыцыі, раскопкі... Шматмесячнае знаходжанне ў палічных умовах, выпрабаванні сонцам, ветрам і дажджом, холадом... У 1968 годзе Станіслаў Шчарбакоў удзельнічаў у раскопках старажытнага паселішча меотаў, далёкіх продкаў сённяшніх адыгейцаў. Экспедыцыя пабудзіла маладога даследчыка выкарыстаць каштоўныя знаходкі ў якасці матэрыялаў для курсовай работы.

Верагодна, менавіта гэты час і прадвызначыў увесь наступны жыццёвы шлях педантычнага гісторыка, археолага і краязнаўцы. Закончыўшы КДУ ў 1972 годзе, Станіслаў Шчарбакоў

вярнуўся ў Баранавічы і ўладкаваўся на працу ў краязнаўчы музей, дзе ў той час стваралася новая экспазіцыя. Працуючы навуковым супрацоўнікам-экспазіцыянерам, напісаў тэматыка-экспазіцыйныя планы большай часткі аддзелаў музея. Той, хто знаёмы з музейнай справай і прынцыпамі стварэння экспазіцыі, можа ў поўнай меры ацаніць вялікі аб'ём работы, якая патрабуецца пры стварэнні

самабытнай спадчыны Беларусі ў свеце. Былі падпісаны пагадненні аб супрацоўніцтве з пасольствамі Кітая, Чэхіі, Індыі, Германіі, Японіі. У 2000 годзе ў нашай краіне выйшла кніга з серыі «Памяць». Раздзел «Гісторыка-дакументальная хроніка, г. Баранавічы і Баранавіцкі раён» належыць пярэму Станіслава Шчарбакова. Калектыў музея і яго дырэктар нямаю папрацавалі дзеля таго, каб у 2003 годзе атрымаць ганаровы дыплом Брэсцкага аблвыканкама «Найлепшы музей».

На пасадзе дырэктара краязнаўчага музея Станіслаў Аляксандравіч Шчарбакоў знаходзіўся да жніўня 2006 года. На пенсіі ён і не збіраўся пакідаць справу ўсяго свайго жыцця. З яшчэ большым энтузіязмам працаваў над захаваннем усяго, што звязана з гісторыяй горада. Ствараў кнігі «Баранавічы ў паштоўках і фотаздымках» (2009),

«Баранавічы: вуліцы і завулкі горада ў мінулым і сёння, 1884—2014 гады» (2016), «Баранавічы на картах, планах, схемах, у назвах вуліц і завулкаў, 1871—2006 гг.». Апошнюю дапісаў і карэктываў практычна да канца жыцця.

У ацэнцы маштабу асобы баранавіцкага краязнаўцы хацелася б спаслацца на думку протадыякана, кандыдата багаслоўя, клірыка Свята-Пакроўскага

Фрагмент тэматычнай экспазіцыі.

падобнага праекта. Акрамя гэтага, прымаў актыўны ўдзел у стварэнні некалькіх гарадскіх музеяў у навучальных установах горада, пісаў артыкулы пра мясцовую гісторыю, выступаў з лекцыямі па краязнаўстве перад калектывамі многіх гарадскіх прадпрыемстваў.

З 1981 да 1985 года працаваў экскурсаводам і кіраўніком курсаў у Баранавіцкім бюро падарожжаў і экскурсій.

У 1985-м яму прапанавалі ўзначаліць краязнаўчы музей. Новая пасада патрабавала максімальнай аддачы сіл. Пачынаецца капітальны рамонт будынка музея, што ва ўмовах перабудовы, недастатковага фінансавання і дыфіцыту матэрыялаў было задачай не з лёгкіх. Паралельна з рамонтам ішло стварэнне пашыранай і абноўленай экспазіцыі. Музей працягваў працаваць, знаходзячы новыя формы папулярызавання гісторыі і культуры роднага краю. Праводзіліся мастацкія і тэматычныя экспазіцыі ў выставачнай зале, якая функцыянуе ў горадзе з 1984 года. Афармляліся перасоўныя выстаўкі. Яны экспанаваліся ў кіназатрагах, клубах, школах і гарадскім парку.

Нарэшце ў 1994—1995 гадах расчыніла дзверы абноўленая экспазіцыя — і музей запрацаваў на поўную сілу. У гэты перыяд установа пачала наладжваць сяброўскія кантакты з пасольствамі іншых краін з мэтай умацавання культурных сувязей і папулярызавання

храма Андрэя Гарбунова, выказаную ў яго артыкуле да 80-гадовага юбілею Станіслава Аляксандравіча: «Мельзіць мелка, і будет масло», — гаворыць прамудры Саламон. У любой справе абавязковай умовай поспеху з'яўляецца нераўнадушша, энтузіязм і матывацыя. Людзі, якія валодаюць гэтымі якасцямі, не толькі прыносяць плён, сваіх спраў, але і абужаюць інтарэс і старанне ў тых, хто ўстапае з імі ў зносіны». Дарэчы, матэрыял называўся «С. А. Шчарбакоў — жывая легенда». І заключным акордам гэтага артыкула стала тлумачэнне аўтарам такой назвы: «Шматлікія літаратурныя і краязнаўчы працы, нястомны клопат пра папулярызаванне гісторыі горада і раёна дазваляюць гаварыць пра С. А. Шчарбакова як пра падзвіжніка ў справе захавання памяці даўніны і жывой легендзе горада Баранавічы». Думаецца, што гэтую думку падзяляюць і сотні гараджан, якія непасрэдна ці апасродкавана ведалі Станіслава Аляксандравіча.

Ён пайшоў з жыцця амаль год назад, 24 красавіка. Было б выдатна, калі б да гадавіны смерці з'явілася памятная зямля на доме, дзе жыў наш слаўны зямляк. А яшчэ большым прызнаннем і данінай памяці стала б з'яўленне вуліцы з імем Шчарбакова.

Вольга ЖЫГАР
Фотаздымкі дасланы аўтарам

Акварэлі Станіслава Шчарбакова.

Нарадзіўся Станіслаў Аляксандравіч Шчарбакоў 21 лютага 1940 года ў Растоўскай вобласці на станцыі Цаліна. Калі яму было 6 гадоў, бацькі пераехалі ў Беларусь. Спачатку жылі ў Калінаквічах, а з 1954 года — у Баранавічах. Навучаўся ў 42-й чыгуначнай школе. Зацікавіўшыся гісторыяй горада, у якім

Дамавік з электрагітарай?

На сталічную сцэну вярнуўся, без перабольшання, адзін з найважнейшых твораў у гісторыі беларускага драматычнага мастацтва — у Новым драмтэатры адбылася прэм'ера спектакля «Прымакі» паводле аднайменнага сцэнічнага жарту Янкі Купалы. Пастаноўшчыкам сракадай фолк-рок-камедай выступіў малады творца Арцём Пінчук, які зарэкамендаваў сябе як таленавіты рэжысёр спектаклямі «Лялечны дом» (Г. Ібсен), «Лялька. Фікус. Крама» (Я. Пуліновіч) і «Дзень» (С. Мрожак). Паглядзім жа, ці атрымалася ў аўтараў пастаноўкі знайсці шлях да сэрца глядача і што новага старая п'еса можа сказаць пра нас сённяшніх?

Забыты скарб

Напісаная класікам нацыянальнай літаратуры Янкам Купалам яшчэ ў 1913 годзе, камедея «Прымакі» часцяком незаслужана застаецца ў цяні больш вядомых суседка па жанры — завершанай годам раней «Паўлінкі» ўсё таго ж Купалы і «Пінскай шляхты» Вінцэнта Дуіна-Марцінкевіча. Асмелімся сцвярджаць, аднак, што гэты сціплы на першы погляд «сцэнічны жарт у адной дзеі» (паводле аўтарскага вызначэння) варты нашмат большай увагі, бо займае не менш значнае месца ў гісторыі беларускай драматургіі, а ў нечым нават і апырэджае прыведзеныя творы. Нездарма да гэтай пары «Прымакі» не сыходзяць з афіш тэатральных устаноў па ўсёй краіне (ад сціпрых месцічковых вар'етэ да паважаных тэатраў абласнога ды рэспубліканскага значэння).

было накіравана стаць візітоўкай Купалаўскага і на доўгі дзесяцігоддзі наперад — аж да самага сённяшняга дня — зрабіцца гваздом яго тэатральнай праграмы. Тады як пра «Прымакоў» чамусьці папросту... забылі. Прынамсі, у Мінску. Прынамсі, на колькі гадоў... Нарэшце аддаць належнае ўнікальнаму матэрыялу адважыліся ў Новым драматычным тэатры, і атрымалася вельмі няблага.

Далоў сцены!

Тое, што выбар тэксту для інсцэніроўкі выпаў менавіта на «Прымакоў» Янкі Купалы, — не проста збег абставін. Перш за ўсё, перад намі густоўна напісаны тэкст, кожны радок якога сочыцца характарам, а кожнае слоўка ёсць ні больш ні менш сапраўднае чараўніцтва. Але куды важней, што ён ідэальна кладзецца на рэпертуарную палітку Новага драматычнага, выяўляючы тэма, з дазволу сказаць, народніцкі дух і непасрэднасць, якімі чапляюць тутэйшыя спектаклі, калі задумацца, ажно з часоў эксперыментальнай «Дзе-Я?».

У новай пастаноўцы артысты пайшлі яшчэ далей і выплывулі неўтаймоўную стыхію п'есы наўпрост на галовы глядачоў, канчаткова разбурыўшы ўяўную сцяну паміж імі і сцэнай. Акцёры зусім не саромеюцца глядзець у вочы глядачам, не баюцца авансцэны і разпораз спускаюцца з падмосткаў, тым ці іншым чынам

За апошнія два з лішкам дзесяцігоддзі п'еса перажыла не адну рэінкарнацыю. Сярод найбольш ярка-рых можна назваць пастаноўкі 2007 года ў Брэсцкім акадэмічным тэатры драмы (рэж. Валянціна Янавец) і Гродзенскім абласным драматычным тэатры (рэж. Аляксандр Гардзюк), прымержаваным да 125-годдзя Песняра. Ставілі п'есу і ў Слоніўскім драматычным тэатры (рэж. Віктар Бутакоў, 2002), і ў Мазырскім драматычным тэатры імя І. Мележа (рэж. Раман Цыркін, 2017), і зусім нядаўна — у Магілёўскім абласным драматычным тэатры (рэж. Таццяна Пацай, 2022), асабліва ж даспадобы твор прыйшоўся, што паказальна, рознага кішталту самадзейным калектывам. Разам з тым жыхарам сталіцы на пастаноўкі не шчасліва: больш чым за дваццаць гадоў мінскія тэатралы ўбачылі ад сілы пару версій «Прымакоў» — і тыя на гастролях.

Трэба прызнаць, аднак, што тэатральны ландшафт сучаснага Мінска многім абавязаны п'есе. Так, атрымаўшы сваё першае ўвасабленне ў 1936 годзе наманяннямі трупы Беларускага другога дзяржаўнага тэатра (сёння Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа ў Віцебску), аднаактовы сцэнічны жарт праз восем гадоў быў пераўвасоблены ў томскай эвакуацыі ўжо калектывам Беларускага першага дзяржаўнага тэатра (сёння Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы). Побач са згаданай вышэй «Паўлінкай» відовішча ўвайшло ў праграму «Вечара беларускіх вадэвіляў». У такой спайцы «Прымакі» не заўсёды пачуваліся арганічна, таму праз некалькі гадоў паказаў канчаткова саступілі сваё месца ў рэпертуары знакамітай папярэдніцы.

Уласна кажучы, як многія з чытачоў, напэўна, ведаюць, менавіта папярэдніцы (то-бок «Паўлінцы»)

Сцэна са спектакля.

кантактуючы з наведвальнікамі. Хто б што ні казаў, але магчымаць пакруціць галавой падчас відовішча прыемна разбаўляе прагляд дый прымушае не аслабляць увагу. Тым больш што п'еса сама спрыяе разбураўню нябачных меж: узяць хаця б удала падкрэслены на сцэне дасціпны аўтарскі жарт пра павуцінне ў трох кутах замест прывычных чатырох.

Непрывычныя куты (са «Страшным судом» у адным з іх) сустракаюць селяніна Максіма Кутаса (Аляксандр Вергуноў або Ігар Мікалаеў) у хаце кумы Даміцэлі (Таццяна Жданова або Святлана Гусарава), дзе мужчына апынаецца пасля начной папойкі. Тым часам недзе ў іншай хаце муж Даміцэлі Трахім Сініца (Сяргей Шырочын або Валерый Глазкоў) прачынаецца на ложку Паланей (Наталля Капітанова або Людміла Багалава), жонкі яго сябра Максіма Кутаса. Высвятляецца, што за дзень да гэтага, паспрацаваўшы на п'яную галаву, чыя жонка горшая, мужчыны вырашылі памяншаць «прымакі». Далікатная акалічнасць ускладняецца тым, што дзедзі небарак — Мацейка (Эдуард Вайніловіч або Багдан Карташоў) і Кацярынка (Ксенія Вайніловіч або Анастасія Алексеева) — хахаюць адно аднаго, а пад канец вырашаюць заручыцца.

Ксенія Вайніловіч у вобразе Кацярынкі.

Хоць кароткаму тэксту п'есы на шляху да глядача і пашчасціла пазбегнуць значных скарачэнняў, сякія-такія праўкі ў яго, натуральна, уносіліся. Адным з вынікаў падобнай нюанснай (вельмі, трэба адзначыць, акуратнай) рэдактуры стала пашырэнне камічных сцэн, а таксама павелічэнне іх колькасці. (А часам звычайны, здавалася б, рэплікі становяцца смешнымі дзюкючы адной удалай паўзе, зымправізаванай акцёрам.)

Рок-дамавік Сяргей Сумін.

Да таго ж асабліва пікантнае гучанне ў новай рэдактуры набыла алькоўная тэма. Ад пурытанскага жадання папракнуць аўтараў у адсутнасці дзе-нідзе пацуюцца меры спыняе разуменне, што ўсе падобныя праўкі, пэўна, толькі пайшлі на карысць фінальнаму рэзультату. У рэшце рэшт нічога, што супярэчыла б маральна-этычным нормам, у спектаклі не адбываецца.

Гітара — напачагоў!

Аповед шчодро прыпраўлены народнымі прыпеўкамі ды песнямі. Стваральнікі найноўшай пастаноўкі хваляцца, што не выкінулі ніводнага куплеціка, хоць звычайна драматычныя тэатры абыходзяць ноты за кіламетр. Гэткае рашэнне рэжысёра Арцёма Пінчука, за чымі плячыма не самы маленькі пеўчы досвед, дазволіла стварыць напалову музычны спектакль, галоўныя вакальныя нумары ў якім належаць Мацейку і Кацярынцы (прашу Эдуарда і Ксенію Вайніловічаў хацелася б вылучыць тут асобна). Уся ж акампаніятарская нагрузка лягла на плечы гукарэжысёра Сяргея Суміна. Чарговае новаўвядзенне «Прымакоў» у НДТ — гукарэжысёр на сцэне... у вобразе... Дамавіка... Узброены электрагітарай, маўклівы дамавічок трапіна каменціруе падзеі кароткімі музычнымі фразамі, звычайна дамагаючыся камічнага эфекту.

Напісаная кампазітарам Леанідам Бяляевым партытура пасуе агульнай «кірмашовай» танальнасці гісторыі. Разам з тым танцавальна-песенныя нумары (за харэаграфію адказвала Ксенія Вайніловіч) задаюць даволі жвавы рытм, які не спадае амаль да самага канца, не даючы засумаваць ні на секунду. Усё замаганнае ў суме стварае ўражанне народнага балагану альбо кірмашовага відовішча. Варта ж артыстам увайсці ў стос, і ты перастаеш заўважаць час, а той амаль «вясельны» кураж, што дэманструюць выканаўцы, заражае.

Бернард ЗАТЫЛКІН
Фота Аляксея МОЛЧАНА

Аляксандр Вергуноў у ролі Максіма Кутаса.

З настальгіяй па песні

На сцэне Беларускага акадэмічнага музычнага тэатра перыядычна праходзяць канцэрты, прымеркаваныя да розных святочных дат. Але фармат канцэрта, які адбываўся тут 8 красавіка, можна назваць эксклюзіўным: гэта быў творчы вечар народнага артыста Беларусі кампазітара Эдуарда Ханка. Аўтарам ідэі імпрэзы з'яўляецца мастацкі кіраўнік тэатра Адам Мурзіч.

Зразумела, што праграма цалкам складалася з песень кампазітара, якія многія дзесяцігоддзі ва ўсіх на слыху. З яго твораў фарміраваўся рэпертуар нашых славурых ВІА «Верасы», «Сябры», «Песняры», і многія з тых песень прагучалі на творчым вечары ў выкананні салістаў тэатра. Вёў канцэрт сам Эдуард Ханок, сумяшчаючы ў сваёй асобе і вядучага, і канферансье, і выканаўца.

Нават першы нумар праграмы — песню «Брэст» — Эдуард Сямёнавіч выканаў сам. Цікава, што ён напісаў і вершы да яе. Ніхто, акрамя аўтара, гэту песню не спявае, бо яна спявадальная: «*Давно покинул город свой, // Живу то в Минске, то в Москве. // Но до сих пор порой ночной // Тот тихий город снится мне...*» Вядома, што ў Брэсце прайшло дзяцінства і юнацтва кампазітара, і ўсеагульна вядомасць ён набыў, калі жыў там. У брэсцкім гарадскім садзе ў Эдуарда Ханка ёсць нават імянная лаўка з памятнай таблічкай, на якой выгравіраваны радкі з яго найбольш вядомай песні на вершы Анатоля Папярэчнага: «*Как дорог край березовый в малиновой заре*».

Наталля Дзяменцьева і Уладзіслава Даніловіч.

Падчас канцэрта кампазітар раскажаў гісторыю стварэння гэтага хіта: «Песню «Малиновка» я напісаў у 1976 годзе і меркаваў, што яе запіша Яак Ёала, але ён адмовіўся. І я аддаў яе музыкантам рэстарана брэсцкай гасцініцы «Беларусь», якая знаходзілася насупраць майго дома. Яна адразу стала надзвычай папулярнай, і тамтэйшыя музыканты некалькі гадоў добра зараблялі на ёй. Але аднойчы ў гэтай гасцініцы пасяліліся ўдзельнікі ансамбля «Верасы», якія гастралі па Брэсцкай вобласці. Тады яны і пачулі «Малиновку». Васіль Раінчык запісаў яе на магнітафон, і неўзабаве ансамбль стварыў сваю версію кампазіцыі, дадавіўшы свістулку замест сакафона. Так і ўзнік усенародны хіт, які ўвайшоў у тэлефестываль «Песня-80»». А на творчым вечары кампазітара гэты хіт гучаў у выкананні салістаў тэатра Лесі Ліў і Яўгена Ермакова.

У тэлефестывалі «Песня-81» у выкананні «Верасоў» паўстаў яшчэ адзін шлягер Эдуарда Ханка на словы Ігара Шаферана — «Я і бабushки живу». На сцэне Музычнага тэатра яе выканаў юны артыст Радзівон Смірноў. Наступны тэлефестываль «Песня-82» быў таксама пераможным — на ім «Верасы» выконвалі «Завіруху» на словы Генадзя Бураўкіна. У канцэрте песню пранікнёна праспявалі салісты тэатра Наталля Чабёлка і Мікалай Русецкі. І чацвёртая песня з рэпертуару «Верасоў» — «Счастливым случаем» на вершы Ларысы Рубальскай, якая выйшла ў фінал «Песни-88», — прагучала ў яркім выкананні Волгі Жалезкай і Сяргея Спруца.

Зразумела, салісты з акадэмічным вакалам спяваюць не так, як удзельнікі ВІА. Акрамя таго, сёння немагчыма выканаць песню такім чынам, як яе выконвалі паўстагоддзі таму. Але пры гэтым усе творы з канцэртнай праграмы захавалі свае танальнасць, тэмп і інтанацыйны строй — у адпаведнасці з прапанаванай Эдуардам Ханком фанаграмай (так званай мінусоўкай). Публіка вельмі цёпла прымала нумары ў суправаджэнні канцэртмайстра Таццяны Панасюк (на жаль, іх было толькі тры). Своеасаблівае ансамблевае гучанне многім песням надаваў бж-вакал (жаночы, мужчынскі і змешаны) пад кіраўніцтвам Ігара Баканава. А музычным кіраўніком усёй праграмы выступіла вопытная хормайстар Святлана Пятрова. У цэлым усе удзельнікі канцэрта вызначалі музыкальна і выканальніцка культурай і нейкім няўлоўным чынам узбуджалі ў гледачоў

старэйшага пакалення настальгічныя ноткі па песнях іх дзяцінства і юнацтва. Але і моладзі ў зале было даволі шмат, і яны класіку савецкай эстрады ў сучасным выкананні ўспрымалі па-свойму.

З рэпертуару ВІА «Сябры» ў канцэрте прагучала таксама чатыры нумары. Песня «Жар-птушка» на словы Генадзя Бураўкіна — у выкананні Наталлі Дзяменцьевай і Уладзіслава Даніловіча; «А я лягу-прылягу» на словы Ніла Гілевіча — у выкананні Сяргея Спруца. Песню «Салавей спявае» на вершы Уладзіміра Карызыны ў ігравой манеры выканаў Уладзімір Свібавіч разам з жаночым бж-вакалам. А твор патрыятычнага гучання «Два полі» на вершы Анатоля Вярцінскага выканала вакальнае трыа ў складзе Яўгена Ермакова, Мікалая Русецкага і Уладзіміра Свібавіча.

З рэпертуару «Песняроў» выбралі толькі адну песню — «Ты моя надежда, ты моя отрада...» на словы Віктара Бокава, якая была напісана для музычнага мастацкага фільма «Ясь і Яніна», знятага на кінастудыі «Беларусьфільм» у 1974 годзе. У ім удзельнікі ансамбля не толькі спявалі, але і выступалі ў якасці акцёраў. У канцэрте названую песню выканаў саліст тэатра Шамхал Ханатуран. А гледачы ў гэты момант бачылі на задніку кадры з фільма і пазнавалі зусім яшчэ маладых «Песняроў». І так было практычна з кожным нумарам: салісты спяваюць тую ці іншую песню, а гледачы бачаць на задніку яе першага выканаўцу.

У заключэнне размовы аб першых беларускіх выканаўцах песень Эдуарда Ханка коратка прывядзём яго расповед пра гісторыю твора «Здравствуй, чужая мілая» на словы Леаніда Татаранкі. Кампазітар напісаў яго ў канцы 1960-х гадоў і прапанаваў выканаць вельмі папулярнаму на той час Валерыю Абадзінскаму. Той спачатку схопіўся за ідэю, але хутка патух. І песня праляжала ў сталё 25 гадоў, пакуль не трапіла да Аляксандра Саладухі, якому ўдалося пабудаваць на ёй сваю кар'еру. На творчым вечары яе выканаў вядучы саліст тэатра Віктар Цыркуновіч.

Зразумела, у праграму ўвайшлі песні, першымі выканаўцамі якіх былі расійскія спевакі і ВІА. Не будзем іх пералічваць, а спынімся на тых дзвюх песнях кампазітара, якія былі ў рэпертуары Алы Пугачовай. «Песенку первокурсника» («То ли еще будет...») на словы Ігара Шаферана Эдуард Сямёнавіч прапанаваў ёй у 1976 годзе. Спявачка ўзяла, але нічога пэўнага не адказала, а выканала толькі ў 1978 годзе, калі яе дачка пайшла ў першы клас. У нашым канцэрте гэтая жартоўная песня прагучала ў яркім выкананні юнага артыста Радзівона Смірнава ў суправаджэнні мужчынскага бж-вакалу.

Гледачы з цікавасцю слухалі аповед кампазітара і аб другой яго песні з рэпертуару Алы Пугачовай — «Журавлик» («Ты возьми меня с собой...») на словы Ільі Рэзніка, якая разам з першай складае пэўны дыптых. Першапачаткова гэта была кампазіцыя з фільма «Зелёные фрегаты», знятага на кінастудыі «Беларусьфільм»

Эдуард Ханок.

(па нейкай прычыне ў канчатковую рэдакцыю фільма не ўвайшла). Кампазіцыя была напісана ў рытме вальса, але Ала Пугачова зрабіла новую аранжыроўку, памяншала рытм, і замест вальсавай кампазіцыі атрымалася сучасная рытмічная песня. На творчым вечары яе выканала прыма Музычнага тэатра Маргарыта Александровіч.

Нельга не спыніцца яшчэ на адной песні кампазітара, першым выканаўцам якой быў Эдуард Хіль. Менавіта гэтай песняй у выкананні саліста нашага тэатра Уладзіслава Даніловіча заканчваўся канцэрт, але ў творчай кар'еры Эдуарда Ханка яна была першай вялікай удачай. Гаворка ідзе пра «Зиму» («У леса на опушке...») на словы Сяргея Астровага. Спачатку «Зіма» прагучала ў радыёперадачы «С добрым утром», але слухачоў чамусьці не зацікавіла. Магчыма, кампазітар перамадурыў з класічнай аранжыроўкай. І толькі пасля таго, як Эдуард Хіль зрабіў эстрадную аранжыроўку і выканаў гэтую песню на «Голубом огоньке» 30 снежня 1970 года, яна адразу стала ўсеагульнам шлягерам і ўвайшла ў фінал тэлефестывалу «Песня-71».

Але самай любімай на сёння кампазітар лічыць песню «Самурай» на словы Ларысы Рубальскай, напісаную ў канцы 1990-х гадоў. Яна не раскручана спевакамі, Эдуард Ханок заўсёды выконвае яе сам, і заўсёды зала слухае яе стоячы. Так было і на яго творчым вечары.

У музычным тэатры лічаць, што гэты праект не павінен застацца адназоровым. З ім можна выязджаць у гарады Беларусі і нават за яе межы. У прыватнасці, ужо ёсць дамоўленасць на паказ гэтага канцэрта 15 чэрвеня на сцэне Тульскага тэатра драмы. Мяркуюцца таксама зрабіць уласныя аранжыроўкі, каб удзельнікам праекта стаў аркестр тэатра ці інструментальны ансамбль, які б разам з салістамі размяшчаўся на сцэне.

Зоя МАТУСЕВІЧ
Фота Сяргея ЧЫПІРА

Насустрач прэм'ерам і адкрыццям

XX Усерасійскі фестываль-конкурс сучаснай музыкі для рускага нацыянальнага аркестра «Музыка Расіі» праходзіць з 2 да 6 красавіка ў Маскве пры падтрымцы Міністэрства культуры Расійскай Федэрацыі. Нашу краіну на свяце прадстаўляў заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь аркестр народных інструментаў імя народнага артыста Беларусі Л. Л. Іванова Магілёўскай абласной філармоніі (мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор — Дзясніс Чарта). Канцэрт аркестра з поспехам прайшоў 6 красавіка на сцэне Расійскай акадэміі музыкі імя Гнесіных.

Ідэя правядзення фестывалю ўзнікла дзякуючы прафесару кафедры аркестравага дырыжыравання акадэміі кампазітару Уладзіміру Вяляеву. Першы фест прайшоў у маі 2002 года. Да сёння яго галоўная місія — кансалідацыя творчых сіл кампазітараў і дырыжораў з мэтай раскрыцця ўнікальных магчымасцей рускага народнага аркестра, стварэнне новай музыкі для рускіх нацыя-

нальных аркестраў. Гэтыя задачы дапамагае вырашаць Цэнтр сучаснай музыкі для рускага народнага аркестра, створаны адначасова з фестывалем. Пра дзейнасць установы з энтузіязмам распавядае мастацкі кіраўнік фестывалю «Музыка Расіі», мастацкі кіраўнік і дырыжор рускага народнага аркестра «Душа Расіі», прафесар кафедры аркестравага дырыжыравання Расійскай акадэміі музыкі імя Гнесіных Уладзімір Шкуркоўскі. Па яго словах, цэнтр — гэта калектыў аднадумаў, якія любяць рускі народны аркестр і шчыра вераць у яго будучыню, бачаць яго вялікія перспектывы. Цэнтр год за годам адкрывае новыя імёны кампазітараў, новыя творы аўтараў гучаць на сцэне фестывалю «Музыка Расіі» ў выкананні аркестраў з розных гарадоў Расіі.

Сваім ўражаннямі ад удзелу падзяліўся Дзясніс Чарта:

— Пад маім кіраўніцтвам аркестр браў удзел у фестывалі «Музыка Расіі» ўпершыню. Публіка прымала нас вельмі цёпла. Мы прывезлі яркую канцэртную праграму, сфарміраваную з твораў сучасных кампазітараў. Уключылі ў канцэрт творы беларускіх,

расійскіх, еўрапейскіх аўтараў. Гучалі беларускія цымбалы — на іх саліравалі Валерыя Льюшэнка і Яна Дзямідчык. Сола на баяне ў выкананні Пятра Войчанкі нікога не пакінула раўнадушным. Рэжысёрам, сцэнарыйшам і вядучым канцэрта выступіў яркі артыст Магілёўскай абласной філармоніі Павел Усавіч. Дарэчы, сцэнарый быў заснаваны на гісторыі аркестра апошніх гадоў. Паездка і выступленне калектыву ў Расійскай акадэміі музыкі імя Гнесіных стала новай прыступкай прафесійнага і творчага росту ў нашым жыцці. Прафесары, кампазітары, простыя гледачы адначасна адначасна гучання, дакладную перадачу музычных адценняў, глыбокую трактоўку твораў і многае іншае. Вельмі радасна, што наша праца так высокая ацэньваецца, тым больш настолькі даведчанай публікай. Мы вярнуліся ў Магілёў стомленыя, але шчаслівыя, натхнёныя, поўныя ідэй і планаў. Дзякуй фестывалю за матчынасць праявіць сябе, цёплы прыём, новыя знаёмствы творчыя перспектывы!

Матэрыял падрыхтавала
Алена ПРУДНІКАВА

Жыта, хлеб... і валошкі

Не ведаю, чаму, але так сталася, што праз усё мае жыццё даволі часта і даволі ўзрушальнымі згадкамі праходзяць падзеі і з'явы, звязаныя з апошняй самай страшнай і самай крывавай вайной. Вялікай Айчыннай. Не, не мае, вядома, згадкі. А звязаныя з тымі суровымі днямі ўспаміны, напамінкі, кароткія цапкі, а то і проста слёзы на вачах і бясплёзны (усе выплакalisя) плач многіх непасрэдных удзельнікаў вайны і тых, хто перажыў яе жудасці на часова акупаванай тэрыторыі нашай Беларусі. Хоць ці справядліва не называць удзельнікамі вайны гэтых цяпльіцаў і шматпакутнікаў, якія не адзін год заставаліся «пад немцамі»? Не проста жылі, а як маглі супраціўляліся, дапамагалі партызанам.

Паколькі тых, хто выжыў падчас акупацыі, вайна закранала ў неверагодна нечаканых жыццёвых абставінах, то і эмоцыі іх былі самымі натуральнымі і мо найбольш кранальнымі. Адна справа — расповед тых, хто перажыў нязмоўчаны крывавае крыкі вайны непасрэдна на полі бітвы. І зусім іншае — жыццё пад немцамі. Альбо тое, як гэта было — апынуцца ў далёка-далёкіх ад роднай хаты нямецкіх паселішчах, дзе і гукаць не было да каго — прымуова адарваная ад роднай зямлі, яны, хоць і былі часта цэлымі сем'ямі, гаваралі напоўніцу. Муцілі моўчкі працаваць, працаваць, працаваць на нейкага там «баўэра», пакуль не напаткае галодная смерць.

Нават з дзецімі здаралася такое. Хоць і неахвотна, і зусім не часта, не з дэталізацыі перажытага, бо эмоцыі і без таго зашкальвалі, але часам выказвалася праз такія словы лёс мая цешча з Мядзельскага раёна Зінаіда Канстанцінаўна па нараджэнні Янель, па мужу — Дзевялтоўская. Уся яе сям'я — а гэта іх маці Ганна Пятроўна Янель, пяцёра дачок і адзін сыночак — у верасні 1943 года з родных мясцін каля Нарачы апынуліся ажно пад аўстрыйскай Венай. Што там толькі адчувалі і перажывалі, то гэта і сапраўды ні ў казках расказаць, ні пяром апісаць. Мо таму найбольш і маўчала праз усё жыццё Зінаіда Канстанцінаўна. Бо боль той і сапраўды мову адабраў.

Малалеткі напоўніцу зведалі тое аб'яцанае немцамі «шчасце» і «асалоду паўнавартаснага наедку», ад якога назаўсёды засталася ў чужой сім'і самая маленькая з іхняй сям'і — усюго два годзікі было — сястрычка Верачка. Хоць і дажыла цешча на апрацаванай і дагледжанай ёю самай і яе сямейства зямельнай дзялянцы ў вёсцы Дзягілі да 93 гадоў, ды ні на адзін дзень, хоць і маўчала, не выветрывалася з памяці мінулае, не слабелі з часам эмоцыі — наадварот, становіліся ўсё больш моцнымі і балюча п'якучымі. Неаднойчы той аўстрыйскі «наедка» так круціў нутро, што не дапамагалі не толькі лекі, а нават туташні, спечаны ў сваёй уласнай хаце хлеб.

Толькі ўвосень 1945 года парадзелі сямейства Янеляў змагло зноў убачыць родныя мясціны. Так, сапраўды толькі мясціны, бо ад былой хаты на лясным узмужку па дарозе на Мядзел засталася толькі котлішча — спалілі немцы. Аднак жа ўратаваная ад фашыстаў родная зямелька дадала сілы ўратаванай ад іх жа

сямейцы: зладзілі зямлянку і дажылі да лепшага часу, калі сёстры павыходзілі замуж і парасяляліся па вёсках.

І вось парадокс — чым больш сыходзіла дзён, чым больш надзеяна павінна была гаіцца душэўная рана, тым больш крывава яна, а маўклівасць пра тую страхі і беды, што давялося спазнаць самай старэйшай сястрыцы Зіне, чамусьці ўсё большала. Мо нязносны боль, перажыты некалі, перакрыў тыя поры галоснай памяці, пагасіў тое жаданне сказаць, што нязводна жыло — не магло не жыць — у душы і сэрцы. Гэта быў такі боль, які для Зінаіды Канстанцінаўны Дзевялтоўскай назаўсёды застаўся невылечным і неперааодным.

Але ж, здаралася, і маўчанне даводзілася перааодольваць: каб не забываліся нашчадкі пра фашысцкія зверствы, пра перажытае, якое і з гадамі не давала спакою. Інакш адкуль бы я, і не толькі я, ведаў пра ўсё тое неверагодна цяжкае і балючае, але ж перажытае і перааодленае.

І яшчэ адна кранальная для мяне згадка. Звязана яна з сям'ёй маёй будучай мамы Марыі Канстанцінаўны, на той час Мазан, а пазней Бутэвіч.

Таксама нячаста і неахвотна расказвала яна, як і яе аднасямейнікі, пра ўсё тое, што было падчас вайны і на іхнім невялічкім — усюго хат 20 — нявіжскім хутары Язавец. Але адзін крыху нават смешнаваты выпадак не выпадзў з памяці.

Ішлі першыя дні вайны. Што, дзе і як адбывалася на самай справе, яшчэ ніхто на хутары не ведаў. Чулі толькі нейкі

Фота з архіва аўтара.

Таіса Дзевялтоўская-Бутэвіч, Зінаіда Дзевялтоўская, Анатоль Бутэвіч, Уладзімір Дзевялтоўскі.

незвычайны — не нябесны — гrom. Праўда, маланкі пакуль не бліскалі. З часам гrom мацнеў. Неўзабаве з'явілася і бліскавіца. Аказалася, у Снове, што не вельмі далёка ад хутара, сталі гарэць кашары — будынкi, дзе некалі размяшчалася польскае войска, а пазней савецкае.

Гром жа, разбуджаны ноччу на 22 чэрвеня 1941 года ажно ў далёкім адгэтуль Брэсце, рухаўся ў адным напрамку — на Нясвіж па шашы са Снова і Баранавіч.

«За палякамі», як казалі пра час да 1939 года, камяні на брукаванне шашы муслілі вазіць і ўсе хутаране: мелі абавязковае заданне, названае тут такім нязвычайным для нас, пазнейшых, словам: шараварка.

Неўзабаве на хутары пачуўся не толькі гrom, як высветлілася, гарма і танкаў, але і туркатанне нейкай невядомай туташнім насельнікам тэхнікі, мноства матацыклаў, на якіх наўздагон за савецкімі вайскоўцамі рухаліся ў падманлівым, як справядліва аказалася, прадчуванні неўзабаўнай перамогі нямецкіх захопнікі. Такое праўдзівае найменне практычна адразу далі ім хутаране.

Аднак жа выйшла так, што акурат гэтыя матацыклы, ці, як пазней называлі іх мае землякі, «мацыклеты», а дакладней, матацыклісты на іх і сталі прычынай таго здарэння, што адбылося з сям'ёй майго дзёда Мазана — Косціка і Волі, іхніх сыноў і дачок. Матацыклісты былі абнадзеены спадзевам, што іх усюды будуць сустракаць калі не з хлебам-салю, дык з радасцю дакладна. Памыліліся. Солі то і праўда ім насыпалі. Але пазней і куды?

Калі ж яны паспадыяліся на вольнасць далейшага шляху, то вырашылі раз'ехацца па навакольных палівах сцэжках-дарожках — каб пажывіцца. Каля хутара Язавец збочылі з брукаванкі і спыніліся на недалёкім ад хаты Мазаноў лузе. Пакінулі матацыклы, параспаналіся практычна дагала і палезлі змываць са спацелага цела бруд. Які? Яшчэ той, што назапасілі на нямецкіх дарогах?

Праўда, Мазаны ўсюго гэтага не бачылі. Бо, як толькі пачулі грукат нямецкіх матацыклаў, адразу ж замкнулі хату і кінуліся хто куды. Хавацца ад нечаканага ворага. Але дзе хавацца, калі хутар зусім бязлесы. Так званы Школьны лес зусім не лес — праглядваецца наскрозь, не схавае, ды і далёкавата гэты лясны лапкі, не дабяжыш, бо немцы ўжо на парозе.

А дзе ж было дзьяцка тутэйшым жыхарам? Акрамя вяскаватага калгаснага жыта нічога іншага побач не было. І Мазаны паразыгаліся па ім як мага далей ад уласнай хаты. Кожны сам па сабе. Найцяжэй аказалася Волі. Яна, уцякаючы, вырашыла, што нельга пакідаць хлеб, абгарнула два вялікія боханы вялікім саматканым ручніком і закінула за плечы. Так і пранасіла іх да самага вечара.

Немцы ж выкупаліся, пазабіралі курэй на надворку, пастралілі, праўда, не па хаце, і з'ялі. Але ж нашы ўцекачы-хавальнікі нічога гэтага не бачылі. А тут ужо і вечар наступае на пяты. Гаспадар хаты Косцік пачаў збіраць сваіх аднасямейнікаў. Але які? Крычаць баяўся, бо калі, не дай Бог, пачуюць немцы, то бяды не мінаваць. Ён стаў хадзіць то ўздоўж жыта, то па ім самім. Але нікога не знайшоў. Тады пачаў свістаць, каб пачулі свае. Спачатку свістаў ціха. Адкажу ніякага. Тады мацней. Тыя ж, як расказвалі пазней, і сапраўды чулі нейкі свіст. Але хто гэта свішча, то Бог яго ведае. Калі нехта наш, то добра, а калі... Тым больш што свіст становіўся ўсё мацнейшым. Яны ж у адказ адпавядалі ўсё далей ад дарогі і ад хаты. Косцік ажно ўспацеў — і ад гарачыні, і ад страху, што згубіў сваіх дарагіх сямейнікаў.

Толькі з наступленнем прыцемак вырашылася справа. Не чуючы на лузе туркатання матацыклаў і нямецкага гергетання, Косцікава жонка Воля пайшла паглядзець, што там робіцца. Са шкадаваннем топчучы жыта, падышла-падпаўзла да лугу. Немцаў не было. І тут яна заўважыла мужа. Той жа, калі ўбачыў знаёмы ручнік з хлебам, які быў запэкачаны зямлёй і прамак ад поту, моўчкі падбег да жонкі, абняў яе, моцна прыціснуў да грудзей і пацалаваў чамусьці ў левае вуха. Радасна пачалі клікаць сыноў Сашу, Янку, Косціка, дачок Маню і Жэню. Збіраліся паасобку, няспешна. Слышліся. Усхваляванна-радасна ўсклікалі і апавядалі кожны пра свае адчужванні і эмоцыі. А пасля ўсе здзіўлена скіравалі позіркi на Маню. У яе рукава быў ладны букецік сарваных васількоў-валошкў.

— А што ж гэта за неспадзеўкі ў нашае дзеўкі? — як заўсёды звывка пажартаваў яе бацька Косцік.

Маня спачатку разгубілася, а пасля гучна абвясціла сваю прыдумку:

— Дак гэта ж табе, тата. За тое, што пазнаходзіў нас...

Вось такая незабыўная праўда пра перажытае жыла з маімі роднымі. А цяпер і са мной.

Анатоль БУТЭВІЧ

Фота з архіва аўтара.

Іван Іванавіч, Марыя Канстанцінаўна, Анатоль Іванавіч Бутэвіч, Анатоль Кудравец у в. Баяры Нясвіжскага раёна.

Кветка з літпалетка

Раскоша кілімаў, скарбніца вітамінаў

Колькі і ў свеце, і ў нас, на Беларусі, прыгожых раслін, яркава кветак, яркіх кустоў, незвычайных дрэў!.. Здавалася б, каму можа быць справа да нейкага пустазелля, што замінае дагледжаным, культурным перцам, агуркам ды памідорам расці, налівацца сокамі зямлі ды цешыць гаспадарскае вока на ўпарадкаваных градах! І ўсё ж кожная створаная Богам былінка для часоці прыдатная, на нешта патрэбная. Хаця б для таго, каб упрыгожыць верх:

Праполка... Двухтыднёвыя дажджы
Дзяляну марнатраём затанілі.
Паўсюль, не вылучаючы ні град,
Ні баразён, — адною злітнай хваляй
Курчавіца і бухне зелянота.
Мелісы пах. Мяшаючыся з пахам
Парэчкі і зямлі, ён кліча — жывіць!
Ён кліча — жыцьці! Ён кліча —
шчасным быць,

На дрэзіні не зварачайце увагі.
Не гледзіце? Што ж. Будзь вольны.
Бог з табой.

Жыві, як можаеш. Я жыву — як хочу!
Таму што ведаю цяпер, як трэба,
Таму што падаюцца над рукамі
Макрыцы ніцстыя карані,
І дыхае слабенка меліса,
У свет шырокі глядзячы з адвагай,
І між кустоў парэчкі — самасяя,
Хоць мокрыя, ды гордая пастаяй
Сарана яркай барваю гарыць.

Верш Наталлі Кучмель з яе пакуль што адзінага зборніка «Імгненні» з'яўляецца выдатным, але тыповым для аўтаркі

прыкладам, што ілюструе яе карціну свету, светаўспрымання, светабачанне. Так, ад чытача не патрабуецца «даганяць» і спасцігаць мудрагелістасць паэтычнай думкі, ён не губляецца ў лабірынтах алузіі, намёкаў і гіперспасылак, але адразу без напругі трапляе ўнутр маляўнічага краявіду, у валадарства гармоніі насычаных адценняў! Як распавядала Н. Кучмель, верх гэты, як і амаль усе іншыя яе аўтарства, быў створаны з натуре: сапраўды, тыдзень за тыднем не спыняліся ў тую далёкую вясну дажджы, праз што раскашававалася пастыліца на пячаністай глебе дачнага ўчастка, і здзівіла сваёю ўпартасцю да жыцця кволая меліса з несамавітым, непрыкметнымі кветкамі, і ўразіла глыбокім колерам афарбоўкі іншая кветка між кустоў, і супраціўлялася, трымалася за жыццё тонкія і доўгія карані макрыцы... Да жыцця прагнае ўсё, што дыхае, а вясно, пасля доўгіх вясеньска-зімовых халодных начай, удвая! Выказаць сябе свету ў раскошы быцця, а мо нават не столькі свету, колькі сабе самому: пабачыць сонца і дацягнуцца да яго, адчуць яго пяшчотныя дотыкі, спасцігнуць яго безумоўную любоў — яе не трэба заслуговаць ці выпрошваць, яна табе належыць ужо таму, што ты нарадзіўся, без розніцы — ружай ці непрыкметнай травінкай... Напэўна, гэтак думалі б расліны, калі б маглі...

Макрыца — адна з нешматлікіх раслін, якую згадаў у адным з двух мастацкіх твораў, што на сёння вядомыя чытачам, Сяргей Палуян — у апавяданні «Вёска» (з цыклу «Забраны край»): «Вырубаны лес з адной стараны, балотныя сенажці з другой. Пасярэдзіне маленькі

шматок поля. Сярод поля прытулілася вёска. Праз вёску дарожка — трусіць карэннем у лесе і калдобінамі грэблі на балоце. Грэблі старая, ужо распаўзаецца на бакі, засыпае канавы. Канавы загніліся, як кіліма, накрыліся зялёнай макрыцай. Жабы крэкучы вечарамі ў загінуўшай вадзе».

Апавяданне ўпершыню пабачыла свет ва ўкраінскім друку — у кіеўскім часопісе «Украінска Хата» (1910, № 6), перастворанае з беларускай мовы адным з блізкіх сяброў Сяргея — Мікітам Шапавалам. На Айчыне твор быў надрукаваны толькі ў кастрычніку таго ж года. Аўтар не пабачыў яго ў друку: у ноч на 20 красавіка 1910 года ён звёў рахункі з жыццём.

Адметна, што ў згаданым апавяданні галоўны герой — вёска, моцнай пятлёй кону заціснутая «паміж лесам і балотам». Яна хоча жыць, хворая і растружаная лясам і беспрасветнасцю, нягледзячы на хваробі і галечу, мурды пра заўтра: «Гніе вёска ў гразі, у брызце, а хоча яшчэ аджыць на сонцы. <...> Вёска з усіх сіл выбівалася з абоймаў смяротнага ветру, але не мела сілы выбіцца...»

зваротная сувязь

Па блакітных хвалях

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухач літаратурна-мастацкай і пазнавальнай праекты. Пацуць вершы беларускіх аўтараў у праекце «Адным штрыхом» можна тройчы на дзень. Раніцай і вечарам у праграме «Радыесерыял» гучыць фантастычны раман Герберта Джорджа Уэлса «Чалавек невідзімка».

Праграма «Літаратурная анталогія» гэтым разам прапануе старонкі рамана Івана Шамякіна «Крыніца». У «Радыебібліятэцы» двойчы на дзень слухайце твор Элізы Ажэшкі «Хам». Суботнім вечарам выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць апавяданні айчынных аўтараў.

У праекце «Прачулым радком» у выхадныя — вершы Янкі Непачаловіча.

Змест перадачы «Радыеаўдыа» (пачатак эфіру ў 21.30) у суботу і нядзелю складуць дзве часткі спектакля Тэатра-студыі кінаакцёра «Сам-насам з усімі» паводле п'есы Аляксандра Гельмана (да 80-годдзя з дня нараджэння заслужанай артысткай Рэспублікі Беларусь Любові Румянцавай).

Юным прыхільнікам мастацкага вяртання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нямомныя. Кемлівыя». Гэтымі днямі слухайце казкі з кнігі Васіля Шырко «Дзед Манюкін і ўнукі». У выхадныя ў перадачы «Дзіцячы радыеаўдыа» прагучаць кампазіцыя «Шасцікрылець Хмарагон» паводле паэмы Міколы Бусько, казка Ігара Сідарука «Беларускія буслы», пастаноўка «Па блакітных хвалях васьмілюка» паводле твора Сяргея Казлова, а таксама казка пра храбрага пёўніка. Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ». У нядзелю радыеверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» пісьменніка, публіцыста Навума Гальперына прапануе сустрэчу з дырэктарам творчага аб'яднання музычных калектываў Белтэлерадыёкампаніі кампазітарам Віктарам Кісянём. Новы выпуск праекта «Літаратура на радыё» прагучыць у чарвер.

23 красавіка — 110 гадоў з дня нараджэння Рыгора Рэўса (1913—2004), беларускага паэта, празаіка.

23 красавіка — 85-годдзе святкуе Георгій Качанюўскі (1938), беларускі жывапісец, педагог.

23 красавіка — 65-годдзе адзначае Марыяна Марозава (1958), беларускі кампазітар, педагог.

25 красавіка — 95 гадоў з дня нараджэння Святланы Курьдэвай (1928—2011), беларускі пісьменніца.

25 красавіка — 70-гадовы юбілей святкуе Іван Данілычанка (1953), беларускі скульптар.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

21 красавіка — у культурна-асветніцкі цэнтр г. Гарадка на спектакль Мінскага гарадскага тэатра паэзіі «У краі праміаністай зямлі» паводле творчасці Наталлі Саветнай (у межах падрыхтоўкі да Дня беларускага пісьменства). Пачатак у 14.00.

21 красавіка — на творчую сустрэчу з дзіцячай пісьменніцай Святланай Бахновай у Цэнтральную гарадскую бібліятэку імя Янкі Купалы (вул. Веры Харужай, 16). Пачатак у 17.00.

21 красавіка — на свята паэзіі і музыкі «Зэльвенскія сакавіны» (г. Зэльва, Гродзенская вобл.) з удзелам беларускіх пісьменнікаў. Пачатак у 12.00.

26 красавіка — на творчую сустрэчу з пісьменніцай Тамарай Кавальчук,

28 красавіка — 95 гадоў з дня нараджэння Тамары Шымко (1928—2017), беларускай опернай спявачкі, педагога, народнай артыстка Беларусі.

28 красавіка — 70 гадоў з дня нараджэння Леаніда Гандыша (1953—2011), беларускага жывапісца.

28 красавіка — 70 гадоў з дня нараджэння Юрыя Сарычава (1953—1997) беларускага акцёра, рэжысёра тэатра лялек, заслужанага артыста БССР.

28 красавіка — 65-годдзе адзначае Анатоль Андрэеў (1958), беларускі літаратурназнаўца, культуролаг, пісьменнік.

якая адбудзецца ва ўніверсітэце МІТСО (вул. Казінка, 21). Пачатак у 11.00.

26 красавіка — у Мінскай гарадскай тэатр паэзіі пры Цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Янкі Купалы (вул. Веры Харужай, 16) на творчы вечар паэтычны Ірыны Карэнінай. Пачатак у 17.30.

27 красавіка — на творчую сустрэчу з пісьменніцай Тамарай Кавальчук «Іанаруся роднай Беларусі» ў СШ № 141 (вул. Герасіменка, 21). Пачатак у 13.00.

27 красавіка — у Дом літаратара (вул. Фрунзэ, 5, вялікая зала) на творчы вечар мастацкага кіраўніка Мінскага гарадскага тэатра паэзіі Вольгі Багушыньскай. Пачатак у 18.00.

27 красавіка — на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Аўтограф» (вул. Карбышава, 42). Госць — Ніна Чайка. Творчы кіраўнік — Іна Фралова. Пачатак у 17.00.

Выходзіць з 1932 года

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія: Віктар Гардзей Уладзімір Нілаламедаў Вольга Дадзімава Віктар Кураш Аляксей Марціновіч Вячаслаў Нікіфарыў Мікалай Чарнінец Іван Чарота Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдзчыны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: lim@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220034, Мінск, вул. Захарова, 19 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 325 85-25 адказны сакратар — 377 99-73 аддзел крытыкі і бібліяграфіі; прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98 бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісны індекс: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для наставнікаў; 63852 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ Нумар падпісанні ў друку 20.04.2023 у 11.00 Ум. друку: арж. 3,72 Наклад — 698

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ГЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013 Заказ — 771 Д 1 23 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэагуюць.

Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннем аўтараў публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці з законадаўствам Рэспублікі Беларусь. ISSN 0024-4686 9 770 024 4 680 01 2 3 0 1 6